

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI

Kiss József.

I. évfolyam

38. szám

TARTALOM:

Az új Munkácsy-kép.

MIKSZÁTH KÁLMÁN:

Az öreg Prikler néni.

LIPCSEY ÁDÁM:

Árnyék.

SIMON GYULA:

India.

HÓDOSI LAJOS:

Bolyongás.

TEMÉRDEK:

A jég.

Dr. CSILLAG GYULA:

Colbert és kora.

Színházi krónika.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 10 frt — kr.

Félévre . . 5 „ — „

Negyedévre 2 „ 50 „

Egyes szám ára 20 kr.

Hornyánszky Viktor
Budapest
Akadémia-utca 4. szám.

Vasquez-Molina Idalia grófné

a magy. kir. operabáz tagja.

May és Tarsa fényképe után.

Figyelmeztetésül!

Dósa Testvérek

butor-raktára

BUDAPEST, V. ker., Nádor-utca 7. szám

Össze nem tévesztendő DÓSA KÁLMÁN-nal.

Arjegyzéket kívánatra
bérmentee küldünk.

GERENDAY A. és FIA
ACAD. SZOBRA SZ.
MÁRVÁNYMŰ GYÁRA
BUDAPESTEN
MÁRIA VALÉRIA UTCZA 2 SZ.
Rajzokkal díjmentesen szolgálunk
Gyári-udvar és műterem.
Molnar utca. 4.

Rend. 9-3 Ord.

BUDAPEST.

IV., Váci-utca 24.

Fogorvos Barna Zahmarst

BUDAPEST,

IV., Váci-utca 24.

Rend. 9-3 Ord.

Dr. med. FÁYKISS K. biztos hatásu
Galandféreg-irtó szere

Csakis gondosan megválasztott ártalmatlan növényekből készült és igen könnyen bevehető, minthogy e hatásos szer elastikus kapszulákba burkolva, teljesen íz nélküli.

Dr. Fáykissezen **galandféreg-irtó szer**ét évek hosszú során át alkalmazták jó eredménnyel, mit a számos köszönőirat, mely megszemlélhető, bizonyít.

Egy doboz — használati utasítással 2 frt 50 kr.

Valódi minőségben magánál a készítőnél

FÁYKISS JÓZSEF

„Nagy-Kristóf”-hoz címzett gyógyszerárában és Török Józsefnél Budapesten Király-u. 12. kapható.

Holkeressük
a legjobb

POUDERT?

Kérjünk
Müller J. L.
féle

„Blaha Serail poudert“

BLAHA LUIZA (bárá Splényiné) színművésznő legkedvencebb arczrizsora. Valamennyi arczpor legjelesebbje úgy nappalra, mint estére, tekintélyek által megvizsgáltván, vegytisztának és tökéletesen ártalmatlannak találtatott. — Mint pipere-czikk nélkülözhetlen, az arczbőrnek a leggyöngédebb fehérséget, ifjúkori üdéséget, szépséget és rózsapírt kölcsönöz.

Egy doboz ára 60 kr., nagyobb 1 frt.

Crème Pompadour.

Az illatászat terén jelentékeny párisi kitüntésekkel való összeköttetésem folytán sikerült a világhírű és fölötte hatásos „Crème pompadour”-t egész eredeti tisztaságában és erejében előállítanom. Ez azon szer, melylyel a hírneves Pompadour asszony egész agg koráig fenn tudta tartani csodaszépségét, anélkül, hogy az egészségének ártott volna; azért nem mulaszthatom el a t. hölgyvilágnak azt a leghathatósabban ajánlani. E kitűnő szer jóval felülmul minden eddigi e nemű gyártmányt. „Crème Pompadour” este és reggel alkalmaztatik, arczot és kezet bedörzsölve; aztán egy kissé behinteni a „Poudre de Serail”-jal.

Egy tégely ára 1 frt 60 kr.

Kapható a készítőnél

MÜLLER J. L.

illatszerész és piperezsappan gyári raktárában, Budapest,
Koronaherezeg-utca 2. szám.

Dús választék rendkívül kitűnő fog-, köröm-, haj- és ruhakéféből, fésűk, kausuk, szarv. elefántesont és békateknőből. Mindenemű tükrök, köröm-ollók, szívaesok, továbbá hölgyeknek különös figyelmébe ajánlom a folyton legdivatosabb hajtűkből berendezett dús választéku raktáramat. Külföldi gyártmányu illatszerárak olcsóbbak mint bárhol.

A vidéken valamennyi hírneves gyógyszerész és kereskedő urnaknál. Óvakodjunk a hamisításoktól s határozottan csak Müller J. L.-féle „Blaha Serail Poudert”-t kérjünk, mely a budapesti országos kiállításon a legnagyobb kitüntetésben részesült.

Szerkesztőség:

BUDAPEST

VIII., József-körút 44. szám.

Kéziratok vissza nem adtnak.

Előfizetési feltételek:

Egész évre frt 10.—

Fél évre » 5.—

Negyedévre . . . » 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Kiadóhivatal:

BUDAPEST

V., Akadémia-utca 4. szám.

Hirdetéseket

lapunk számára elfogadjuk:

az összes budapesti hirdetési irodák;

Németországban kizárólag

Steiner Adolf hirdetési irodája,

BERLIN és HAMBURG.

— Budapest, szeptember 21. —

Október 1-én kezdődik az új évnegyed.

Lapunk azon tisztelt előfizetőit, kiknek előfizetése szeptember végével lejár, felkérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek, nehogy a lap küldésében fennakadás álljon be.

A kezelés könnyítése szempontjából a régi czímszalag beküldése kívánatos.

A kiadóhivatal.

Az új Munkácsy-kép.

— Kiszivárgás a minister-tanácsból. —

Megérkezett Bécsbe a mester óriási menyezet-képe. Az udvari muzeumban nagy a boldogság, fenn az udvarnál általános az elragadtatás. Hohenlohe hg. elégületen dörzsöli kezeit, Prix dr. polgármester hálaküldöttséget vezet Taaffe grófhhoz, a ki nem csinál titkot abbeli örömeiből, hogy megint sikerült lefözni Magyarországot.

Hja persze, az élő legnagyobb magyar piktor főműve Bécsset fogja díszíteni. Budapest hadd sárguljon el irigységében.

A magyar kormány ekkor *minister-tanácsot* tart! Zárt ajtók mögött!! Még a függönyök is le vannak bocsátva s a lámpák titokzatosan pislognak a miniszerelnöki kék szoba csillárjában. Az előteremben egy kétségbeesett arcz kukucsál át a kulcslyukon, de nem lát semmit, hegyezi füleit, de nem hall semmit: ez Futtaki. A terem tulsó végében Maszák Hugó törüli könyeit és szorongatja esdő pillantásokkal Tarkovics és Stesser kezét föl-váltva, de ők némák maradnak.

Órák telnek, az éjjél is közel. Mosolygó a kapu alatt álmosan bólogat botjára, a ministeri kocsik lovai mélán merengenek a Hentzi-szoborra s a kocsisok a járdán bagózzák el a fogatban hagyott szivarvéget, csak Futtaki fülel még s Maszák rimánkodik tovább.

Végre nyílik a belső ajtó két szárnya és a kegyelmes urak kivonulnak. Szilágyi sötétebb, Baross mogorvább, Csáky szomorubb, Wekerle kimértebb a szokottnál, Fejérváry pedig úgy ránczolja a szemét, mintha s 25. §-t kellene újra megvédelmeznie.

— Mit jelent ez? — kérdi Maszák megdöbbenve önmagától s mélyen bókol ő excellentiáik előtt. Futtaki a háttérben versenyez vele.

Baross kíván nekik egy jó estét. Aztán karon fogja Csákyt s ennyit mond neki:

— A Munkácsy-kép 100,000 frtba kerül?

A HÉT. I.

Csáky pedig ezt feleli:

— Nekünk olcsóbban is megcsinálná.

— *Bizonyosan* — erősíti Wekerle. Azzal eltűnnek a nagy lépcsőn.

A két könyvmatos összenéz: mindent tudnak, de csak óvatosan írják meg.

Másnap hire terjed a lapokban, hogy a magyar kormány komolyan fontolóra vette, nem volna-e czélszerű «Munkácsyt nemzeti történetünk egy nagy jelene-tének lefestésével az új országház számára megbízni. A ministertanács a megfelelő összeget, mely megközelíti a 100,000 frtot, már be is állította a költségvetésbe.»

A hír közlekedéssel fogadtatik. Vezérczikkek köszöntik a reformministeriumot e vállalatért s a mestert serkentik, hogy e művében mulja felül önmagát.

Sokan már azt is tudni vélik, melyik történeti jelenetre esett a kormány választása: a parlamenti palota a milleniumra készül s így megfelelő fölavató emlék-kép csak a «honalapítás»-é lehet. A párisi Figaro tudomást vesz a dologról s megelőzve a világsajtót, közli a Munkácsy és Szápáry Gyula gróf közt kötött szerződés szövegét, melyből kiviláglik, hogy a kép 1 milliméterrel szélesebb és 1½ centiméterrel magasabb lesz a bécsinél s öt év mulva kerül először a párisi Salonban kiállításra.

Hunnia büszkén lélekzik erre föl s lenézi Bécsset újra. Ráth Károly vezetése alatt küldöttség megy Szápáryhoz, megköszönni a művészi kincset, melylyel Budapest gazdagodni fog s a főváros törvényhatósága megválasztja Munkácsyt diszpolgárrá.

A «honalapításról» beszél mindenki. Történetirőink s műkritikusaink elhalmozzák a művészt újságzikkekben tanácsaikkal. Hunfalvy Pál ajánlja neki, hogy arczképtanulmányokat Finnlandban tegyen, mert ott laknak őseink egyenesen leszármazott utódai. Vámbéry Ármin pedig lelkére köti, hogy jelmezekért utazza be Közép-Ázsiát, ő elkíséri. Pulszky Ferencz rendelkezésére bocsátja a nemzeti muzeum fegyvergyűjteményét, hogy belőlök mintákat válogathasson, — Beniczky intendans pedig a nemzeti színház és opera szertárát, melyből a Hun utódok és István király kiállítása kerül ki.

Szilágyi Sándor legalkalmasabb mozzanatnak az etelközi vérszerződést itéli. Thaly Kálmán Munkács-vár bevétele, hol Árpád megpihent, Rákóczi Ferencz lakott és Munkácsy született; végre Pauler Gyula a pusztaszeri gyűlést, följajánlván adatok beszerzésére az országos levéltárnak rendezetlen szobáit. Ezekkel szemben Salamon

Ferencz azt tartja eldöntendőnek, hogy a honfoglalás mikor kezdődött és mikor ért véget, a mi fölött azután tudósaink összevesznek.

A műkritikában a Budapesti Szemle egyik anonimusa jár elől, értekezvén a nem látott képről, hogy azt bizantini stílusban kellene megfőstenni, mert őseink a bizantini kor virágában foglalták el a hazát. Pulszky Károly erről ráismerni vél az anonimusra és kisüti róla, hogy az csak Pasteiner Gyula lehet, a mi nyilatkozatokat, párbajsegédek küldését s két Komjáthy-pisztoly elsütését vonja maga után. Keleti Gusztáv az olasz iskola mellett tör ládsát, kimutatva, hogy Munkácsy a Krisztus-képekkel azért nőtt nagygyá, mert szakított a hollandi modorú sötét színezéssel s közeledett a cinque cento mintáihoz. Hozzászólnak Prém József, Silberstein Adolf és Szana Tamás. Az utóbbi a magyar stílusnak útját kívánja a képen megtörve látni; Silberstein azt vitatja, hogy olyan sohase volt s nem is lehet soha; míg Prém hivatkozik Pállik birkáira, melyekből nemzeti motívumok bégetnek már is. Ebből három új lovagias affaire kerekednék, ha Ráth György ki nem békíti a feleket azzal, hogy bizzák a stíl megválasztását Munkácsyra.

Csak Rákosi Jenő marad skeptikus e mozgalomban. Hihetetlennek nyilvánítja az állami kép megrendelésének hírét: hisz Munkácsy még csak 50 éves mult és genieje a zeniten ragyog, — Magyarországon pedig csak akkor szokták a külföldön élő magyar művészeket foglalkoztatni, midőn már elaggottak és koruk jogát: a nyugalmat igénylik.

S a kétség róla elterjed másokra is. Kezd a lelkesedés lohadni, a viták heve csökkenni. A bécsi lapok fönnen dementálják az állítólagos Munkácsy-kép megrendelését, sőt a «N. W. Tagblatt» tudni véli, hogy az új országház számára képvázlatok készítésével egy Tocsek nevű cseh bizatott meg, kit egy magyar főpap az idén Marienbadban fődözött fel s ajánlott be a kormánynak.

Most erre új izgalom támad. Károlyi Gábor gróf tiltakozó népgyűlést hirdet a Rákos mezőre, Fenyvessy Ferencz pedig interpellálja Csáky grófot a képviselőház legelső ülésén, hogy a «honalapítás» képe ügyében mit is végzett a ministertanács.

Az interpelláció alatt a minister urak derülnek s Csáky gróf siet kijelenteni, hogy neki nincs tudomása a magyar kormány olyan határozatáról, melylyel akár Munkácsy művészetét, akár Tocsek ecsetjét megnyernők a parlamenti palotának; az ország pénzvisszonyai a művészet luxusát ez idő szerint meg nem bírják.

A kormánypárt tudomásul veszi a választ. Maszák Hugó pedig ülés után búsan sompolyog Barosszhoz:

— Hát abban a ministertanácsban, melyet alig győztem kivárni a nyáron, nem egy Munkácsy-kép megrendeléséről volt szó?

— Nem.

— Nem szavaztak meg rá excellenciátok 100,000 forintot?

— Igen, a füstnélküli puskaporra — harmadfél milliót.

Bolyongás.

Nincsen pihenőm, nincsen maradásom . . . !

Ó, hova hajtsam fejemet ?

Istenem, mennyi van még a rováson ?

Nem bűnhődtem-e már eleget ?

Innen az önvád, onnan irigység

Kerget a messze világba.

Balvégzetül sorsom betelve ha nincs még,

Ah, mondd, mi maradt még hátra?!

Elesni ne hagyj, ó irgalom Atyja,

Az eltaszítottat emeld fel,

Hadd jöjjön a rég várt megváltás napja,

Tekints le reám égi szemekkel.

Mutasd meg a csöndes, a kicsi fészket,

A hol majd végre föllelem

Az enyhet adó nyugalmat s téged,

Ó boldogító, édes — szerelem !

Hódosi Lajos.

A nagy férfiak, a kiket az államok kormányára helyeznek, olyanok, mint az elítéltek, azzal a különbséggel, hogy az utóbbiak *vélkeikért* bűnhődnek, az előbbieket pedig *erényeikért*.

*

Az ember gyermekkorában megtanulja az élet valamennyi meséjét; ifjúkorában átéli annak regényét; férfikorában megtanulja történetét.

Richelieu.

*

Goethéből.

Rá gondolok későn, korán

A szép kis szöszke főre.

Én ő reá, ő én reám —

De mi hasznunk belőle ?

Zempléni Árpád.

*

Török közmondások.

Ha üres kéz megy a kapuhoz : az úr alszik, mondják ; — ha a kezében valami ajándék van : tessék, uram, mondják.

*

A nyelv a kardnál többet öl.

*

A halál fekete teve, mely minden ház elé letérdel.

*

A kölcsön nevetve megy, sirva jön.

*

Az arany kezét nem vágja a kés.

*

A boldogság.

A boldogság miért oly pillanatnyi,

Ha már varázsa oly bűvös, csodás ?

Mert elveszi javát az édességnek

A másik perc — a renyhe megszokás.

Zempléni Árpád.

Az öreg Prikler néni.

Irta:

MIKSZÁTH KÁLMÁN.

Az «Entreprise des pompes funébres» a legtisztetéreméltóbb foglalkozású társulat. — Nem valami szép foglalkozás, de mondom, tisztetéreméltó: az emberek elszállítása a másvilágra egy bizonyos fuvardíjért.

Biz az borsos egy kicsit, no de hát messzire megy az ember, a mai közlekedési eszközök pedig, hiába, költségesek; aztán megvan az a nyugodalma, hogy visszafelé úgy sem kell jönni.

A régi jó világban, mikor még csak a Szent Mihály lova teljesítette e tisztet, egyszerűbben ment a dolog, sőt falun még most is ez az olcsó paripa liferál a pokolnak és a mennyországnak. Jó, türelmes ló, se szénát nem kér, se abrakot s azok, a kiket szállít, nem zúgolódnak, megvannak elégedve.

De a városokban az emberek, a kik nagy barátságban vannak, míg élnek, a luxussal, ettől az egyetlen barátjuktól, (mely többnyire romlásukra viszi, mint általában a barátok), mikor már megválnak mindentől, a mi kedves volt nekik, még az élettől is, ettől az egyetlen barátjuktól még a halál után sem tudnak megválni. Azért szállítja ki őket az «Entreprise des pompes funébres», még pedig kit-kit a rangja szerint.

Tisztetéreméltónak mondtuk e foglalkozást, pedig vannak, a kik azt még szépnek is találják és gyönyörködnek benne.

Példának okáért az öreg Prikler néni, a Kerepesi-út egyik földszinti házában érdemekben megránczosodott ház-mesternője. Ő neki a legnagyobb gyönyörűséget a temetések okoznak. Az igaz, hogy ebben az utcában ötven év alatt épen úgy hozzászokhat az ember a halotti énekekhez, mint valamely családi óra ketyegéséhez.

Ő is hozzászokott, sőt magára vonatkozólag teljesen megbarátkozott a halál eszméjével. Nem kötötte már őt az élethez semmi, de semmi. Ismerősei rég kihaltak körülé: ezek az új emberek, a kik most élnek, nem ő neki valók már.

Nem is volt kíváncsi semmire. Volt egy kopott, hosszú idők óta használatban levő harisnyája, s abban csupa ezüst forintokban és hatosokban összegyűjtve 95 frt 40 kr., sem több, sem kevesebb; életének egyedüli vágya volt kiegészíteni ezt az összeget kerek száz forinttal, mert egy százforintos temetésre vágyott a derék Prikler néni!

Kilenczvenöt forint is valami már, abból is igen csinos temetés telik, de száz forint megint több, így kimondva is sokkal szebb, de meg valósággal is több egy fáklyavívóval!

Prikler néninek egyedüli gyönyörűsége volt a temetések nézni a kapu alól, némelyikre személyesen is elment, akár ősmerte az eltakarítandó keresztény lelket, akár nem és ott kedvére kísírta magát. S egyéb tekintetben is érdekeseke valának reánézve a temetések: összehasonlításokat tehetett ezek és a magáé közt. Mert ősmerte már az ártariffákat könyv nélkül.

— Ilyen lesz az enyém, dűnnyögé, vagy pedig büszkén így szolt egy másik temetésnél: tizenöt forinttal lesz különb az enyém!

Némelykor lehangoltan tért vissza szegényes pinczelakásába, kivált a nagy urak és kitűnőségek temetéséről:

— Ez volt az igazi temetés! — kiáltá csillogó szemekkel (talán az irigység csillogott belőlük). Egy egész vagyonba került! Boldogok a gazdagok és a nagy emberek!

Sóhajtott és szomorú lett, de ez nem tartott nála sokáig s rendesen azzal vigasztalódott:

— Ki tudja... Annak a hóbortos Veres Károlynak lehet valaha ilyen temetése... Neki még lehet... már miért is ne lehetne? Okos volt, nagyon okos volt!

Tehát mégis van egy lény, a ki iránt Prikler néni érdeklődik. Hát ez ugyan ki lehet? Talán valami rokon? Oh nem, Prikler néni rokonai régen meghaltak, a Veres Károly, ez csak egy lakója volt, a ki ezelőtt húsz esztendővel, mint szegény földhöz ragadt diák ott lakott nála abban a dohos pinczeszobában.

Olyan csunya vereshajú fiú volt, aztán senkije, semmije a nagy világon, csak az esze és a szorgalma. De hát — nem elég az, hogy sokra vihesse?

A szegény öreg asszony sokáig kísérte figyelemmel, mikor aztán ez a vereshajú fiú szárnyra kelt a világba azzal a nagy eszével, sokáig kísérte, mondom, figyelemmel abból a szegényes pinczelakásból, hogy mi lesz belőle?

Hát bizony nőtt az napról napra. A neve belekerült az újságokba is. A szegény öreg asszony mindig ezt a nevet kereste a többi közül. Néha félévig is volt türelme folyton keresni, míg egyszer-egyszer rábukkant s értesült kedvence hollétéről. Most Erdélyben van, valamely egyetbe választották be titkárnak, majd kinevezték aljárás-bírónak valahova Felső-Magyarországba. Egyszer aztán olyan idő következett, hogy mindennap megtalálhatta Prikler néni ezt a nevet az újságában. Megválasztották Veres Károlyt képviselőnek. Nagy ember lett, híres ember lett.

Bizony talán reá se ősmerne többé, ha meglátná, mért az arczvonásaira sem emlékszik, meglehet, hogy itt a közelben lakik valahol, de hát mi köze neki ahhoz a nagy úrhoz, őt csak a Károly diák sorsa érdekli, épen olyan formán, mint egy história, melyet a közepéig olvasott az ember, hogy a hősből mi lesz, mekkora magasságra viszi föl.

De azért nemcsak érdekelte, hanem örülni is tudott neki. Hogy halad, mennyire fut, szédítőn, magasan; itt is, ott is őt emlegetik, beszél, tesz, mozog. Micsoda temetése lesz ennek a gyermeknek, ha ez egyszer meghal!

Mert a néni szerint a temetés minősége a legbiztosabb mértéke az emberi nagyságnak. Ki mennyit ért el életében, ekkor és ebben tudódik ki leginkább, s volt valami igaza a jó Prikler néni.

Veres Károlyt mindenütt úgy emlegették, mint a ki a nép pártját fogja s mint a ki hatalmas szavakkal ostromozza a hatalmasokat.

Évek jöttek, mentek, a Prikler néni 95 frtja immár négy év alatt 97 frtra szaporodott, mert bizony ritkán

lehetett félretenni szűk házmesternői jövedelméből egy-egy hatost. A piszkos harisnya lassan telt.

Hát a Károlyból mi lett azóta?

— Ki tudná azt megmondani? Az újságból egyszerre csak elmaradt a neve egészen, nem emlegették azt soha többé, mintha a föld alá lenne elásva. Az emberek még ezután is nyüzsögtek, gyüleseztek, az újságok mindennap hozták a legfrissebb eseményeket, de ezekben soha se fordult elő a Veres Károly neve. Hova lehetett, mi történt vele? Talán idegen országba ment? Talán a nevét is megváltoztatta, meglehet, hogy már azóta herczeggé is lett s ki tudja mikép nevezik?

Az öregasszonynak már ki is ment az eszéből ez a félbeszakított élethistória, legfeljebb akkor ötlött eléje, ha valami nagy embert temettek.

S nagy embert mégis keveset temetnek, minden három évben ha egyet. Nem bolondok a nagy emberek, hogy sűrűn haljanak, a kíváncsi néző közönség kedvéért, pedig a nagyszerű halottszertartás talán meg is érdemelné, ha jobban meggondoljuk.

Az évek gyorsan folytak, sok, sok koporsó kiment már azóta a Kerepesi-úton, egész nemzedékeket kivittek már, s az öreg Prikler néni még mindig ott volt látható a temetéseken, ismeretes dünyyögésével.

Épen ilyen lesz az enyém. Kilenczvennyolcz forintos!

Hát egy estén, a mint épen a temetőből jött, halottak estéje volt, s egy kirakat előtt, a mint megállt, a halotti koszorúkat nézni, melyek árak szerint voltak szorítirozva, egy szegény, kopott, didergő ember suhant el mellette.

A néni ránézett. Ismerősnek tetszett előtte. Jó, hogy megállt a pékbolt előtt, legalább szemügyre veheti a boldogtalant. Vékony, rongyos kabát volt rajta s az egyik czipőjéből kikandikált a mezítelen úja. Sovárogva nézte a süteményeket. A gázfény épen odavetődött a közeli lámpából az arcára. A néni megösmerte:

— Károly! — mondá halkan.

A rongyos alak megrezzenve kapta el fejét s körülnézett. Az asszony odarohant hozzá.

— Maga az Károly. Persze, hogy maga az? Hát nem ösmer? Még most sem ösmer? Én vagyok az özvegy Priklerné, a kinél lakott. No, ne nézzen rám olyan idegenül.

A szegény nyomorult csak nézte, nézte és a lábai megtörttek, oda kellett támaszkodnia a lámpa-oszlophoz, hogy össze ne roskadjon.

— Maga beteg Károly... Szegény jó Károly. Jöj-jön velem. Istenem, istenem, hogy juthatott ennyire? Tudtam én azt, minek kötekedett maga a hatalmasokkal?

A férfi nem tudott egy árva ígét kiejteni, némán hagyta magát vezetni s egy félóra múlva már ott volt abban az egykori szobáskában, a honnan húsz év előtt pályafutását kezdé. A ragyogó fényes napok mind, mind eloszlottak, a «tegnap» és a «ma» közt nem volt semmi. Ott feküdt ma is, a hol tegnap, talán az ágy is ugyanaz volt.

A jó öreg asszony ápolta, betakargatta, herbatheat főzött, de a beteg reggelre még rosszabbul lett, s harmadnapra, mikor Prikler néni reggel fölbredt, meg volt halva.

Az öreg asszony egy könyvet morzsolt szét szemében, aztán kivette a faladából azt az ócska strimpflit, kiöntötte belőle az ezüstpénzeket és két részre osztotta.

— Elég lesz nekem 49 forintos temetés is. Ilyen asszonynak elég az is... Fáklya nem lesz, a szemfedő is olcsó lesz, de hát elég az nekem úgyis.

A másik negyvenkilencz forinttal egykori lakóját temettette el — s itt osztán egészen pontosan meglát-hatta, hogy akkurate milyen is lesz hát az ő temetése!

Á r n y é k.

Szomjaztam a napot, fényét mohón ittam
A perzselt mezőkön úttalanul járva.
Zord, kevély magányban, szemtől háborítlan,
Nem érezte szívem, milyen koldús, árva.
Futamó lábamat sebzé tüzes ösvény,
Izzó levegőtől tikkadozott mellem.
Emésztő gyönyörrel, valamint a fősvény,
Kelle aranycsábú lidércz után mennem.

Óh aranyösörényű, lánglehellő csillag,
Mozdulatlan álló, fölséges napisten,
Világok múlása téged meg nem ingat,
S nem szeplőtelenebb nálad a szűz hit sem.
Törpe Ikaruszok lágy viaszú szárnya
Hitvány elemekre szerte foszlik, olvad:
Kit botor vágy hajt, hogy közeledbe szállna
S orzádtól vakultán nem is sejt, hol vagy!

Nem tagadtam, így volt, kiragadott engem
Zabolátlan kénye duzzadó erőnek.
Fiatál hév készítte versenyt vetekednem
Azokkal, kik balgán a nap iránt törnek.
Sólyom sovárgásom fel az égnek röpben,
Rózsás felleget daczosan héjazza.
S a mit megvettem, elbukom egy rögben,
Összetört reménnyel, gyáván, megalázva.

Minek is szárnyas dal? Szunnyadnak az eszmék,
Viadalt, diadalt váltá serény munka.
Költőt, kik még az ideált keresnék,
Ez ideges század hallgatni megunt.
Ösdi, szűk béklyóit eldobta az ember,
Egymagáról méri az egésznek sorsát.
Koszorúba kötni, hajh, virágot nem lel,
Letaposta mind a szörnyű ércz valóság.

Kerítője hirnek, napja dicsőségnek,
Előttem ne lengesd csalfa délibábod!
Hús forrást mutogatsz, mikor a szomj éget
S izzó karmaidat agyvelőmbé vágod.
Szilaj képzeletem nem sarkantyúz többé,
Óh a sűrű bizton csak a földön járnék.
Keresem, ha lelem? mely nyomom befődné,
Borul-e rám csöndes, enyhet adó árnyék?

Bánt egyedül lennem, sovárgom a fészket,
Zsongító melegét epekedve várom.
Pusztában kiáltok s félve szívem reszket,
Választ kapok-e rá: jövel édes párom!
Kivel együtt járjam meg az élet útját,
Gyöngesége bennem új erőt fakaszszon,
Nyisd meg az örömmek nem zavaros kútját,
Veled egészül ki csonka valóm, asszony!

Mikor lenyűgöznek hétköznapi gondok,
(Velők elbajlódni gyönyörűség lézen.)
S nem magamért többé, tervet szövök, oldok,
(Az benne az édes, hogy sora sincs készen.)
Ha az érzés sora szívemen megárad,
S egyszerű danát csal porlepte kobozra:
Köszönöm dicső nap, tévete sugárod
Árnyékos fészket, ha megaranyozza.

Lipcsey Ádám.

India.

Irt: SIMON GYULA.

I.

Nagymama nem tudott mesélni. Vilmácska legalább nem hallott tőle soha mesét. A mennyire hét esztendő fejcskékével vissza tud emlékezni, mindig az ágyban látja a nagymamát, a ki nagyon csunyan köhög, ha csak három szót mond egymás után. Aztán nem tudott se írni, se olvasni, pedig idősebb a mamánál is. Valószínű, hogy egész életén át csak ágyban feküdt és köhögött, mint az már nagymamáknál szokás.

Ez a köhögés bizony nagyon csunya. Vilmácskát ugyan nem bántja, mert nincs jó hallása, mint a zongoratanár úr mondja; de bezzeg a mamát egészen idegessé tette már. Ha kitör szegény nagymamából a köhögés, (pedig hogy igyekszik visszafojtani!) a mama két kezét a füléhez szorítja és iparkodik minél előbb a negyedik szobába jutni. Nem is nézett a nagymama felé soha sem. Etelka meg folyton a zongora mellett ül, mert művész nő lesz belőle. Őt is zavarta a nagymama. A papa pedig egész nap az irodában van és mindig rosszkedvűen jön haza. Terhére van neki még a jó szó is!

— Szerencse, hogy olyan rossz hallásom van, — gondolta Vilmácska, — szegény nagymama különben egészen magára maradna.

Igy azonban, mielőtt ebéd után megcsókolta az édes szüleit és mielőtt délután hazajött az iskolából, odakuporgott a nagymama ágya mellé és ápolta, mint jóbarát. A nagymama olyan öreg és ő olyan fiatal, hogy a kor megszűnt köztük különbség lenni. De mégis — ő volt az erősebb, a tapasztaltabb, az okosabb. Ő igazgatta a vánkosoikat, támogatta a nagymamát, mikor köhögött, és rádiáltta az orvosságot, mikor itt volt az ideje. Mikor aztán a nagymama már nyugodtan feküdt, odaült hozzá az ágya szélére és mesélni kezdett. Azon kezdte milyen volt ma az idő, mi történt vele az iskolában, mit tanult ott (azt nem mondta el mind, mert a nagymama úgy sem érti), majd belemelegedett a nyelve is, az ágya is és a valóságba a legcsodálatosabb költészet vegyült. A betegszoba ablakából csak az átellenes ház kopottas barna fala látható, soha ragyogó napsugár meg nem csillan az üvegjén, de ha Vilmácska beszél, kiderül az örökös felhomály és a nyomasztó légkörben tarka pillangók röpködnek szerte-szét, a Vilmácska csapongó színes meséi.

— Tudod-e nagymama, milyen a tenger? Az egy nagy kék víz, mely az óceánban van és melynek hullámai olyanok, mint egy négyemeletes ház. A hajók meg akkorák, hogy nem is férnének el a Dunán és minden ember, a ki azon utazik, tengeri betegséget kap. Nem is megy azon senki más, mint a ki Amerikába megy aranyat keresni, mert oda nem lehet másképp eljutni, csak a tengeren. Aztán meg azok, a kik czethalakat fognak. Láttál-e már czethalat? Az tulajdonképpen nem hal, hanem emlős állat, de a vízben él. Olyan nagy, hogy a szájába csónakkal mennék be az emberek és így tördelik ki a fogait, melyek nagyobbak, mint a deszkaszál. Tudod, egy ilyen czethal nyelte el Jónás prófétát, mikor a jó isten megharagudott rá. Most azonban már nem tudná elnyelni, mert a torka olyan szűk, hogy egy egér sem fér rajta keresztül. Milyen furcsa az, nagymama, hogy egy ilyen nagy állatnak szűkebb a torka, mint az enyém! De úgy kell annak lenni, különben elnyelné mind, mind az embereket, a kik Amerikába mennek aranyat keresni.

— Indiában is vannak czethalak? — kérdezte a nagymama.

— Indiában? (Itt nagyot gondolkodott a kicsike.) Igen, azaz úgy hiszem, nem — nem tudom biztosan, majd megkérdezem Etelkától... de nem, ott nincsenek, mert

India Ázsiában van, és a czethalászok mindig Amerikába szoktak menni. De hogy jutott most eszedbe India?

A nagymama ez este feltűnően jól érezte magát. Jó ideje már, hogy nem fogta el a köhögés és nem érzett semmi fájdalmat. Félülő helyzetben feküdt a párnákon, ma bele tudott nézni a lámpába, a nélkül, hogy az vakította volna. És a hogy belebámult a zöld ernyő alól kiáradó sárga fénybe, mintha fölengedett volna a befagyott emlékezet és ez elgyötört, bomladozó szervezetben mintha újra fellobbant volna a régi erő, a régi öröm és a régi bú.

— Nem hallottál soha semmit Samu bácsiról? Te, Vilmácska, akkor még nem éltél, mikor ő elment innen Indiába. Azelőtt én ő velem együtt laktam és ő szorgalmasan tanult, én meg ügyeltem a háztartásra. Nagyon szeretett engem és mindennap megcsókolt és beszélgetett velem, úgy mint te. Igaz, hogy akkor még nem köhögtem és nem voltam neki oly nagyon terhére, mint mostan a szegény mamának. És akkor, mikor kész orvos lett, azt mondta, hogy ő itt nem tud semmire se menni, hanem elmegy Indiába, ott nagy szükség van jó orvosokra. És akkor elment és engem a mamád magához vett — a jó isten meg fogja érte áldani, hogy olyan jó volt hozzám — és akkor én nyavalyogni kezdtem és ágyba estem.

— Aztán nem írt a Samu bácsi sohasem levelet? — kérdezte Vilmácska halkán.

— Irt, irt bizony, de nem sokszor, mert az nagyon messze van. De én mindig az ágyban voltam és ha kérdeztem: «Nem jött-e Samutól levél?» Azt mondták: «Nem!» Vagy azt mondták: «Igen!». És ha azt kérdeztem: «Mit írt?» azt mondták: «Semmit!». Öreg vagyok és tanulatlan, nem értettem volna meg a levelet, de olyan jól esett volna csak a hangot is hallani, mely az ő levelét olvassa és akkor elképzeltem volna, hogy ismét ő beszél hozzám — de nem olvasták nekem soha a leveleit és én csak azt tudtam róla, hogy írt és azt, hogy semmit sem írt. Aztán pedig sok ideig, ha kérdeztem: «Jött-e Samutól levél?» — mindig azt mondta a mama, hogy: «Nem!» és mindig ingerültebben: «Nem!» Láttam, hogy a szegény mamát bosszantja az én ostoba kérdezősködésem és fölhagytam vele és most már régóta nem tudok semmit se róla, csak azt, hogy még most is szereti az ő öreg édesanyját és hogy a jó isten megáldotta őt, mert olyan jó volt hozzám és úgy szeretett!

Itt a nagymamára rájött a köhögés, Vilmácska tartotta a fejét és jobban feltornyosította a párnákat. Aztán adott neki orvosságot és a nagymama ismét megennyhült.

Vilmácska nagyon komoly lett. Így még nem hallotta a nagymamát beszélni. Eddig ő magától értetődőnek találta, hogy a nagymama itt fekszik örökösen az ágyban, mert nem tudta, hogy másképp is lehetne. Aztán úgy gondolta, hogy a Samu bácsi leveleit mégis csak fel kellett volna olvasni a nagymamának. Kezdte sajnálni azt a szegény asszonyt, a kit eddig csak szeretett, mert nem fogta fel, hogy a nagymama nemcsak köhög, hanem szenved is.

— Hát nem fog Samu bácsi sohasem visszajönni?

— Ó ha én azt megélhetném, ha csak egyszer láthatnám édes arcát, örömmel halnék meg. Azaz dehogy, ha ő itt volna, akkor ő meggyógyítana engem, hogy ismét fölkelhetnék és együtt élnék vele még sok, sok ideig, mert ő nagyon kitűnő orvos és az az orvosság, melyet ő ír édes anyjának, jobban hat, mint az idegen emberé. Vilmácska sokáig nézte a nagymama ránczos arcát, aztán lassan fölkel és megfogta kezét.

— Nagymama, igazán meg tudna téged gyógyítani Samu bácsi?

— Oly igazán, mint a hogy isten őt megáldja.

— Aztán, ugy-e nagy örömet okozna neked, ha ismét láthatnád?

— Mondhatatlan örömet! De én öreg vagyok és legjobb volna mielőbb meghalnom, hogy ne legyek to-

vább is terhére a mamának, meg a papának, meg Etelkának, a kik nagyon sokat szenvednek miattam.

— Ó ne búsulj nagymama, mert Samu bácsi el fog jönni és meg fog gyógyítani, — kiáltott Vilmácska és tapsolt örömeiben.

— Nem, gyermekem! Samu bácsi nagyon messze van, nem ér rá öreg anyját meglátogatni.

— De el fog jönni, mert én irni fogok neki, hogy te beteg vagy és csak ő tud meggyógyítani és erre ő el fog jönni és meg fog gyógyítani. De én nem szólok erről senkinek és te, nagymama, szintén ne szólj róla senkinek, mert hátha a mama nem engedné meg.

Ezzel Vilmácska kitépett a füzetjéből egy lap papirost és irt Samu bácsinak:

Kedves Samu bácsi!

Én a te Vilmácska hugod vagyok és ma hallottam a nagymamától, hogy te Indiában vagy és orvos vagy. Kérlek szépen, Samu bácsi, gyere haza mielőbb, ha csak egy napra is és gyógyítsd meg a nagymamát, mert nagyon szenved, köhög és meg akar halni, hogy ne legyen a mi terhünkre. Én nagyon szeretem a nagymamát és te is szereted, de a doktor bácsi jobban szereti Etelkát és egész délután zongorázik vele, míg a nagymamának csak egyszer fogja a pulzusát és aztán magára hagyja. A nagymama már sok, sok év óta nem hallott rólad semmit, mert nem érti meg a leveleket és azért a mama nem is olvasta föl neki. De ha látni fog, nagyon meg fog örülni és én is örülni fogok, ha Samu bácsit láthatom, a ki meggyógyítja a nagymamát és nekem mesélni fog Indiáról. Jöjj rögtön, csókollak és ölellek ezerszer, a te kis hugod

Vilmácska.

U. i. Ne hidd, hogy mindig ilyen csúnyán írok, de le srófoltam a lámpát, hogy alig látok, mert a nagymama azalatt, míg irtam, elaludt. Vannak-e Indiában is czethalak?

A kicsike ujjait a görcs húzta, mire elkészült a levelével. Az óra már éjfélre járt, a nagymama nyugodtan aludt és ő kezdett fájni a hűvös szobában. De borítékba kellett még tenni a levelét és rá kellett még írni a címét, mielőtt ágyacskáját felkereshetné. Óvatosan, zajtalanul osont a szalonba, ott meggyújtott egy gyúfát és annak világa mellett vett magának Etelka íróasztaláról borítékot. Visszasietett a nagymamához, felhúzta még egy kevéssé a lámpát, mert a címet szebben és kövőbb betűkkel kell írni és hozzá látott a dologhoz:

Tisztelt

Bartha Samu úrnak
orvos

Indiában.

Aztán eszébe jutott, hogy hátha nem lesz elegendő ez a cím és az «India» alá még oda bigygyesztette: *Ázsiában*. Aztán könnyű lélekkel, mint a ki nagy munkát végzett, imádkozott, levetkőzött és menten el is szenderült.

II.

A nagymama egyre köhög. De tavaszi verőfény költözött elaggott szívébe és könnyűvé teszi neki a szenvedést. Nem sınıly többé betegségét reménytelen végtelenségig, csak addig, míg egy kis levélke elérkezik mesés Indiába és elszólítja onnan az ő egyetlen fiát, a kinek a keze érintésétől meg fog gyógyulni. Az a kis levélke pedig jár valahol a messze világban, vagy henyél valami poros postahivatalban, mindenképen hűtlen galamb, mert nem viszi el a reá bizott hirt és vissza sem tér megmondani, hogy nem viszi el.

Vilmácska sűrűn settenkedik a zongora körül.

— Etelka, tengeren mennek Indiába?

— Tengeren, de meg vasúton is, miért kérde?

— Csak úgy, kíváncsi voltam, hogy ha Samu bácsi meglátogatna minket, tengeren utazna-e. Aztán soká tart az utazás?

— Körülbelül egy hónapig.

— Szent isten, mily soká! A levélnek is ugyanannyi idő kell?

— Természetesen.

Vilmácska az íróasztalhoz fut és tanulmányozza a kalendáriumot. Azután berohan a nagymamához.

— Nagymama, augusztus tizedikén itt lesz a Samu bácsi.

— Honnan tudod, angyalkám?

— Megnéztem a kalendáriumban. Most június van és tizedikén adtam föl a levelet, egy hónap múlva megkapja Samu bácsi, az lesz július tizedikén, egy hónapig tart az utazás, augusztus tizedikén pedig itt lesz. Meglásd!

A nagymamára boldog napok derültek. Vilmácskának vakációja van és majdnem egész nap eltrécsel vele. Most már nem járja a mese, csak a beszélgetés. Vilmácska minduntalan zaklatja Etelkát Indiáról való kérdéseivel és a mit megtud, hiven tovább adja a nagymamának.

Indiában elefántokon járnak az emberek. A Dunát ott Gangesnek hívják és szintén átfolyik a városon. Az emberek sárgalázban halnak meg és angolul beszélnek. Aztán a kenyeret nem a péktől, hanem a kertésztől veszik, mert az fán terem, mint nálunk az alma. Aztán van ott sok, sok kókuszdió meg gránátalma, kaktusz és pálma. Nagyon szép ott, de nagyon meleg. Samu bácsi, ha augusztusban megérkezik, fájni fog minálunk. De ő majd hamar leszokik a nagy melegségtől. És így tovább. A nagymama meg beszél arról az időről, mikor a Samu bácsi még az egyetemre járt és ő vezette a háztartást. Beszélt sokat és bőven és jól esett neki, hogy erről beszélgethet. Aztán együtt számlálták a napokat és az első hónap a nagy várakozásban és trécselésben elég gyorsan repült tova.

— Ma utazik el Samu bácsi Indiából, mondotta Vilmácska július 10-én.

— Egy hónap múlva itt lesz, mondotta a nagymama, aztán mind a ketten nevettek.

Vilmácskán erőt vett az izgatottság. Mihelyt fölébredt reggel, kinézett az ablakon, hogy szép idő van-e. Ha esett az eső, nógatta Etelkát:

— Mit gondolsz Etelka, az egész világon esik most az eső?

— Dehogy. Lehetséges, hogy már a zugligetben is süt a nap.

— Ha a zugligetben süt a nap, gondolta Vilmácska, akkor a tengeren annál inkább szép az idő. Samu bácsinak szerencsés útja lesz.

A nagymama egyre köhög. Kezdi hosszúnak találni az időt, míg Samu fia megváltja. A fiatal orvos pedig, a ki folyton Etelkával zongorázik, napjában háromszor is benéz hozzá. Vilmácska nagyon örül ennek és most már ő is szereti az orvos bácsit.

— Mennyi idő van még hátra? kérdezi a nagymama.

— Még csak tizenöt nap, feleli Vilmácska.

— Még csak tíz nap, mondogatja később.

— Mához egy hétre. És akkor már ő is remegett a fölindulástól.

Egy este bejött a nagymamához az orvos, a mama, meg Etelka is. Nagyon komolyak voltak és feltűnően szíves hangon beszéltek a nagymamához. A nagymama pedig mereven feküdt a párnakon és fején jeges borogatás volt. Láz gyötörte.

— Szegény nagymama, suttogta Etelka. Vilmácska átkarolta a nyakát és megcsókolta érte.

Az orvos még irt a patikának és akkor elvonultak a szalonba. Vilmácska magára maradt, a nagymama aludt.

— Jaj csak itt volna már Samu bácsi, gondolta magában, a nagymama igazán már nagyon rosszul van.

És ekkor elképzelte magának a tengert, meg a hajót, a mely oly nagy, hogy a Dunára rá nem fér és Samu bácsit, a mint a köpenybe burkolózik és fázik. Aztán, hogy hogynem, hirtelen nyilallást érzett a szíve táján és elállt a lélekzete.

— Hátha meg nem kapta a levelemet!

Ó, dehogy is ne! Miért nem kapta volna meg? Hiszen helyesen írta rá a... Itt érezte, a mint a nyelvét hirtelen szárazság lepi el és a torkát fojtogatja valami.

— Szent isten, nem írtam rá az utca nevét meg a házszámot!... Felugrott és besietett a szalonba.

— Etelka, mondd csak sok utca van Indiában?

Az orvos kaczagott.

— Persze, hogy sok, felelt ő Etelka helyett, annyi, mint a hány szót ejt ki Vilmácska naponta.

A szegény gyermeknek leesett az álla.

— Hát olyan nagy város az? — kérdezte és alig győzte visszafojtani a sírást.

— Akkora, mint Európa, aztán nem város az, hanem ország, melyben ezer város van. Nem tanultad még Ázsia földrajzát?

— Nem, kiáltott Vilmácska és futott ki a szobából. Még hallotta, mint nevetnek rajta.

Leborult a pamlagra és tenyerébe rejtette az arcát. Olyan végtelen fáradtnak érezte magát és a szíve oly hangosan dobogott, hogy szinte megrepedt. Torkát fojtogatta a zokogás, de nem volt szabad, ne hogy a nagymamát fölkelte. Mihez fogjon, mit csináljon most már? Mit mondjon a nagymamának? — El fog mulni az a négy nap és akkor a nagymama kérdezni fogja: «Hol marad a Samu bácsi?» És Samu bácsi nem lesz itt és nem lesz itt egy hét múlva, egy hónap múlva sem és a nagymama azt fogja gondolni, hogy Samu bácsi már nem szereti őt, a mi nagyon fájna neki, vagy azt fogja gondolni, hogy elsüllyedt a tengeren és őt, Vilmácskát fogja halálával okolni. Szent isten! Azt hiszi majd, hogy ő gyilkos! — Azután Samu bácsi nélkül a nagymama nem fog felgyógyulni és ennek már csakugyan ő lesz az oka, mert ha nem titkolózik, hanem megmondja a mamának vagy Etelkának a dolgot, akkor a levél megérkezett volna és Samu bácsi most csakugyan úton volna hazafelé. — Jóságos istenkém, segíts, segíts mostan — mit mondjak a nagymamának?

A nagymama meg fekszik nyugodtan. Arcza sárga, mint a viasz. Ajkai mozognak és alig érthetően jön ki belőle a hang:

— Vilmácska!

Vilmácska felugrik és megcsókolja a takarón nyugvó aszott kezét. Szólni nem tud.

— Mikor érkezik meg Samu?

— Négy nap múlva — súgja Vilmácska és meghúzódik az ágy fejénél, a hol sötét van.

— Négy nap múlva — ismétlé nagymama sóhajtván — azt hittem, hogy holnap...

Vilmácska nem felelt. A nagymama sem szól. Mintha aludt volna.

— Azt álmodtam, hogy már itt van — kezdi ismét. Olyan szép és olyan jó volt hozzám. Megcsókolta az arcomat és homlokomra tette a kezét és azt mondta: «Szegény nagymama». És én sirtam örömben és fel tudtam kelni az ágyból és egészséges voltam. — Négy nap múlva...

Vilmácska arcán végig peregtek a néma könnyek. Így lett volna, ha ő nem cselekszik oly meggondolatlanul.

Most azonban ez az álom nem fog teljesülni, sem ma, sem holnap, sem négy nap múlva...

De a nagymama csüggedése mélyen megindította és azért csak biztatta azzal, a mit maga sem hitt.

— Hiszen nagymama, ez a négy nap hamar fog elmúlni és azután...

El sem merte gondolni, mi lesz azután.

— Nagyon beteg vagyok, lehet, hogy addig meg is halok és akkor itt lesz az én Samu fiam és én nem fogom látni, de ő engem fog látni hidegen, holtan és öröm helyett csak búban és gyászban lesz, — azt fogja mondani: «Miért nem hívtatok akkor, a mikor még élt, miért hívtatok el engem csak a temetésre?» — Nem kellett volna irni, Vilmácska, nem kellett volna irni...

És a vén asszony szemeiből megeredt a könny, a melle fáradságosan lihegett, szólni nem tudott, de a gyermek fülében egyre hangzott még: «Nem kellett volna irni, nem kellett volna irni...»

Hogy került ágyába, nem tudta. De midőn reggel felébredt, könnytől ázott volt a párnája. Láttá álmában a Samu bácsit, kezében tartva az ő levelét és szigorú pillantásokat vetve rá. «Igy tanulsz te földrajzot?» fedette és oda tartotta eléje a borítékot. Vilmácska pedig sirt és hiába mondogatta neki, hogy ő csak a második osztályba járt és Ázsia földrajzát csak a harmadikban tanulják, hogy ő szorgalmas és nagyon jól tudja azt, a mire tanították — Samu bácsi csak azt hajtotta: «Mindegy, nem kellett volna irni. A nagymama meghalt...»

— Vilmácska! — szólt a nagymama.

Hála istennek, nem halt meg.

— Hány nap múlva jön Samu bácsi?

Mintha kést forgattak volna meg a kis leány szívében.

— Három nap múlva, zokogta és visszahanyatlott az ágyába.

A feje nagyon fájt. A nyelve száraz volt és iszonyúan kinozta a szomszág. Inni akart, de nem mert föltekinteni. A nagymama pedig jobban érezte magát és beszélt arról, a mit már oly sokszor mondott, hogy hol fog aludni Samu bácsi, mi lesz, ha itt lesz, és így tovább órahosszat. Vilmácska meg hallgatta és nem mert megmozdulni. Midőn jött az orvos, két beteget volt és egyféle orvosságot irt mind a kettőnek... láz ellen. Majd bejött hozzá a mama és Etelka is. Nagyon sajnálták szegénykét és megcsókolták. Vilmácska karjai közt tartotta Etelka nyakát és ajkához vonta a fejét.

— Etelka, édes aranyos Etelka, írd a Samu bácsinak levelet, hogy jöjjön el és gyógyítsa meg a nagymamát.

— Hová gondolsz, kicsikém, csak nem fog ő ilyen hosszú utat megtenni...

— Etelka, írd neki, különben én is meghalok, zokogta a gyermek és csókjaival borította el Etelka arcát.

— Mi lelte ezt a gyermeket? — kérdezte a mama. Különben, tette hozzá gondolkodva, nem is olyan rossz gondolat, nem a nagymama miatt — rajta úgy sem segíthetne — hanem igen szép volna, ha eljönne az esküvőtközhöz.

— Csakugyan, csakugyan, mondotta Etelka, Béla is örülni fog, ha megismeri collega rokonát.

— Tehát írsz? kiáltott Vilmácska... Köszönöm, köszönöm, köszönöm...

És a mint magára maradt, össze tette a kezét és imádkozott:

«Jó istenkém, most ez egyszer bocsáss még meg és vigasztald a nagymamát, hogy még két hónapig várhaszon.»

Az orvos bácsi, mióta Etelkának a vőlegénye lett, nagyon szereti a nagymamát. Most már órá hosszat ül mellette és figyel minden lélekzetére. De rá is fér a sze-

gény nagymamára ez a szeretet, mert olyan gyöngé, hogy már köhögni sem tud és már nem ismeri meg az embereket. Vilmácska nagyon sajnálja a nagymamát, de másrészt örül, hogy nem kell vele beszélgetnie.

Egy délután, midőn az orvos bácsi kezében tartotta a nagymama pulzusát, az sokáig tekintett az orvos arcába és alig hallhatóan suttozta:

— Kedves fiam!

Vilmácska nagyot sóhajtott. Ma van augusztus tizedike.

— Jó istenkém, ha én a harmadik osztályba jártam volna!

A j é g.

Ha egykor majd megfagy minden,
Jég lesz a föld túlhan, innen,
Kihűny a nap a lég felett,
Nem lesz nyugat, nem lesz kelet,
Nem lesz tavasz, nem lesz virág,
S megdermed az egész világ:
Ki hinné azt akkor majdan,
Hogy e zord jéggömbön hajdan
Rózsa virúlt, madár dalolt,
S a szeretet világa volt.
S e dermedést már jelenben
Átérzed a szerelemben,
Ha az a kit imádsz, szeretsz,
Kinek esengsz, kiért epedsz,
Míg te lángolsz: ő az alatt
Közönyös és hideg marad.

Temérdek.

Hitszegő!

(Elbeszélés olaszból.)

Irta: VALCARENGHI HUGÓ.

(Folyt. és vége.)

V.

A Doriani villa fenyőfái hosszú sorban, egyenetlen csúcsokkal meredeztek a csillagos égnél. A tó sima tükré, hol folyó ezüstben csillogva, hol pedig sötét, kísérteties árnyba borulva csokolódzott a parttal. Sem a lomb zizegése, sem más hang nem törte meg a csendet. De a széles és fehér fasor felől, a mely a tó partjától egyenesen húzódik a villáig, koronként alig kivehető nesz, könnyed léptek ropogása hallatszott.

Parányi árnyalak surrant el a fák között.

A San-Clemente toronyból szerénytelenül hangozott fel a magányban a toronyóra kongása és kis vártatva, vékony, fehér alak surrant tova szintén a fák között.

— Aurélia! — susogá a férfi — milyen nyugalom!

Aurélia lehajtott fejt a férfi vállára és reszketve simult hozzá. Azután az ajkak hosszú, néma csókban tapadtak együvé.

De a nő hirtelen visszakapta fejt, ijedten húzódott félre; hallgatózott.

— Ne félj, — mondá Nando — itt egyedül vagyunk; észre nem vesz senki. Itt, e mély csendben akarok elmondani neked egy komoly dolgot, mely dönteni fog életem fölött.

— Szólj, Nando!

Hangja oly édes volt, mint az imént adott csók.

— Szeretsz? — kérde Nando.

— És kérheted?

— És képes lennél bármily áldozatra?

— Micsoda áldozatra?

— Légy enyém, habozás nélkül, ellenzés nélkül, egészen.

— Nem! — mondá a nő.

Hallgattak. Jó darabig szótlánul haladtak előre, egyre messzebbre távozva a villától.

— Te elutazol?

— Holnap.

— Múlhatatlanul?

— Igen.

— És itt hagysz engem egyedül? Istenem! Mitevő legyek én itt egyedül, nélkülöd? E vidék gyászos lesz nekem, a hegyek szomorúak, kihaltak. Nem fogom elbirni a tó búskomorságát... Megszököm innen, utánad megyek. Megölöm őt!

— Örült vagy, Nando!

Tehát Nando mégis őt szerette, nem gondolt azokra a leányokra, a kiknek eljövételéről ma reggel oly lelkesedéssel beszélt.

— Nem, nem vagyok örült!... Szeretlek, úgy, a hogy soha sem fogok többé szeretni. Először szeretek életemben, Aurélia! Azok a nők, a kikkel eddig találkoztam, halovány árnyak voltak csupán, azok soha sem ismerték szívemet, mely egyedül a tied. Mondd, Aurélia, hiszed, hogy szeretlek?

— Nem.

— Nem? S hogy győzzelek meg szerelmemről? Nem olvastad ki szemeimből? Nem mondta meg neked az én gondolatom, a mely örökké csak téged követ, a melynek nincs nyugalma s nem tud téled megválni? Nem mondják meg neked álmatlan, kínos éjszakáim, öleléseim, csókjaim? Hallod, Aurélia, a szívem hogy dobog?

Szívére tette az Aurélia hideg, kis kezét.

— Nem hiszed?

— Nem.

— Nos hát ekkor mit kívánsz tőlem?

— Egy áldozatot.

— És az?...

— Hogy szeress igazán, de enyelgések nélkül, csókok nélkül, távolból, gondolatban...

Itt az út megszakadt. Egy lépcsőn állottak, mely a kikötőbe vezetett. Lenn egy csónak volt kikötve, mozdulatlanul, a parthoz közel. Aurélia egy kis köpadkára ült és felemelte meghatott arcát.

— Menjünk le — mondá Nando.

Aurélia lement vele a lépcsőn a vizig.

Nando megoldotta a csónakot és a parthoz húzta.

— Szállj be! — mondá.

— Mit csinálsz, Nando? Ilyenkor... atyád...

— Nem tud meg semmit. A tó csendes... lépj be!

Aurélia engedelmeskedett.

Nando egyik evezőt a parthoz szegezte, eltaszítá a csónakot, a mely tovasiklott a csendben.

— Azért tettem ezt, hogy annál szentebb és ünnepeyesebb legyen az esküm! — tagolta Nando halkan, alig érthetően, az evezőket a vízbe merítette és megindította a csónakot.

Aurélia nem látott, nem hallott többé semmit. Érezte, hogy édes mámorban rengetve viszik, ragadják mérhetlen magasba, ismeretlen édes világba, láthatatlan karok, gyöngéden simogató kezek. Könnyű és langy lehellet csókdozta arcát, szédületbe ejtve. Viszik tudtán kívül, gyöngéd erőszakkal, durva érintés nélkül; viszik ki a világból, messze az emberektől, a hol annyit szenvedett, egy új világba, a szerelem országába!

De az «eskü» szóra hirtelen felrezdült. Gyöngye sikoltás rebbent el ajkairól; homlokához kapott; hallotta az evezőlapátok csobbanását; látta Nando alakját, ki ült és evezett.

— Hová megyünk? — kérdé.

— A hová a végzet visz, Aurélia!... Azért tettem ezt, hogy annál szentebb és ünnepélyesebb legyen az eskü!...

— Az eskü?

— Igen, az eskü, mert esküszöm legkedvesebb és legszentebb emlékeimre atyám, anyám nevére, becsületemre, hogy kívüled más nőt nem fogok szeretni...

— Hallgass!... hisz' ez szentségtörés!

— Nem hallgatók, nem szentségtörés! Életemet a tiedhez kötöm örökre! Te nem hiszsz szerelmemben, s én kétségeidet lerombolni akarom. Itt nem szökhetsz meg előlem. Ha az emberek más férfíhoz adtak, az — semmi! Ezentúl nem leszel övé!

A csónak tompán odaütődött valamihez, azután csöndesen siklott előre.

— De, Nando! Nando!... Leányom!...

— Ezt a hibát jóvá kell tenned ezentúl. Szeress Auréliát s én éretted nagy dolgokat fogok művelni; én leszek a te dicsőség, magasztos diadala titkos szerelmünknek. Szeress! szeress! Ha te megszöknél előlem, szétfoszolnék minden hitem; érzem, tehetetlenné vagy gonoszszá válnék, meggyűlölném a világot, az Istent! Semmiségem érzete menten összezúzna. Ó, szeress, Aurélia, szeress nagyon; adj erőt forró csókjaiddal, adj életet kék szemed tüzével, engedd pihenni szomjas ajkaimat bársony arcodon, szép szőke fejedet, hadd boruljon gyötört lelkem a te jóságos, derült lelked gyönyöreire. Lásd! a hegyek mereven, mogorván hallgatnak bennünket; nem szólt még így hozzád soha senki... Feláldozom éretted ifjúságomat, erőmet, szívemet s megmaradok érted örökké ifjúnak, tisztának. Ha majd távol leszel tőlem, beérem egy leveleddel, egy általad leszakított kis virággal; s ha mellettem leszel: egy tekintetteddel, egy kézszorításoddal, egy csókkal és egyedül, távol a világ kíváncsi, toladó tekintetétől, egy ölelésben, egy csókban feledjük az elválás gyötrelmeit és szembe szállunk majd azzal, ki boldogságunktól megfosztani akar!

Körülöttük nesztelen némaság.

— Vedd ezt, Aurélia!

És zsebéből egy kis arczképet húzott elő és oda nyújtá neki.

Aurélia elfogadta.

— Tőled nem kell arczkép, Aurélia, — folytató Nando — a te képed úgy is örökké, eltörülhetetlenül megmarad emlékemben és semmire sincs szükségem, hogy képed újra élémbe varázsolja.

Elhallgatott.

A tó közepén a csónak kétszer is megfordult maga körül lassan, csendesén... azután megállott.

Lágyan ringott a csónak a tó tükörén és az evezők tétlenül lógtak a vízben...

VI.

Hire járt, hogy Ferdinando Doriani ügyvéd letette a doctorátust. Nem mintha valami nagy készség által szerzett volna érdemet a tudori címre, de tanárai állítólag elnézők voltak iránta és szemet hunytak. Ez persze mende-monda volt csak, mert ime alig telt el néhány év és hírneve a jogászvilágban meg volt alapítva.

Kitűnő szónok volt, a büntető codex finom ismerője és értelmezője, teoriában democrata, praxisban ennek az ellenkezője, galáns udvarló hölgyek körében, a kiknek élethálára csapta a levét és a kiknek viszont szövetségére számíthatott: szép jövő várt reá a politikai pályán.

A HÉT. I.

Neve többször megjelent a napi lapok hasábjain, mindannyiszor méltányolva, elismerve, magasztalva egy-egy derék védbeszédeért. Apja büszke volt reá; nem győződhetett meg róla, hogy igaz-e mindaz, a mit irtak és beszéltek róla. De utóvégre még is belenyugodott abba, hogy minél kevesebbet tanultak iskolás korukban a gyermekek, annál többre viszik, mint meglelt emberek.

Hire járt azonkívül, hogy Nandonak egy éve valami viszonya van egy milanoi aristocrata hölgygel, bizonyos donna Raimondi Celestával, a ki dúsgazdag családból való, de otthon nem mertek erről beszélni, mert daczára annak, hogy mind roppant becsülték őt s véghetetlenül biztak benne, senki sem gondolhatott még sem arra, hogy oly magasra emelte volna a fejét.

De egy szép napon signor Ambrogio szörnyen meglepődött és signora Zsófia csaknem elájult, midőn Nando betoppant és tétovázás nélkül, határozott hangon imígy nyilatkozott:

— Nos, tudjátok? Elhatároztam, hogy megnősülök. És ekkor ejté ki először Raimondi Celesta marchesa nevét.

A szülők ámulva, elragadtatással vették tudomásul a hírt és nem volt erejük sem ahhoz, hogy beleegyezéseket adják, sem ahhoz, hogy elleneszegüljenek; tökéletesen meggyőződve lévén, hogy a fiuk rendkívüli talentum és kiváló nagy lélek.

Annál több zajt ütött a ház körül, ismerősei, iskolatársai és a nemesi családok körében, a hol ugyanis nagyon sokat foglalkoztak Ferdinando ügyvéddel és házasságával. Voltak, a kik azt híresztelték felőle, hogy nem valami jóra való ember; hogy könnyelmű, csélcsep, ravasz diplomata, kinél minden csak látszat, semmi sem való; a ki keveset tud, de annál nagyobb szájhős, hozomány-hajhász, hazug és csak az ostobák hiszik el neki, hogy nagy ember; hogy házassága érdekházas, szerződés, mit fortélylallyal kiesztelt, hogy valami botránynak szolgáljon takaróul. A kik pedig az ellenkezőt állították, azok azt mondták, hogy Raimondi Celeste marchesa egyszerűen beleszeretett a fiatal finom modoru és nagy talentumu ügyvédbe, kiből maholnap képviselő lesz és esetleg minister is...

Szóval annyi és oly különböző mende-monda járta, hogy bajos lett volna eligazodni, mit higyen, mit ne higyen el az ember. Mindez azonban inkább siettette, mint hátráltatta az események fejlődését. Nando oly ügyes volt az akadályok elhárításában, oly közömbös az emberek suttogása iránt és mindenben oly gyors, tapintatos, hogy a két családot csakhamar összeboronálta.

Az öreg Adriano marquis, donna Celeste atyja, katonaviselt ember volt, rokonszenves, szabad, nyíltszívű, a kasztok iránt való előítélet nélkül, lelkesült bámulója a Nando talentumainak, kinek nagy jövőjében feltétlenül bizott és perczig sem habozott, hogy leánya kezét neki odaadja. Így a házasság hamar el lett határozva és a menyegző napja kitűzve.

Nandot peres ügyei sokkal jobban igénybe vették, semhogy rá ért volna az előkészületekkel bibelődni. Mindössze is annyit tett, hogy megvette a nászajándékot és kiesztelte a nászút tervét, a többi atyjára és a marquisra bízta. Signor Ambrogio örömeiben, zavarában azt sem tudta hányadán van. Mindent elrontott volna, ha segítségére nincs signora Zsófia. Közösen azonban mindent pompásan intéztek el.

Gondoskodtak mindenről, staffirungról a fiuk számára, fehérneműről és úti öltözékekről, finom, lithographált értesítő jegyekről és meghívókról a nászlakomára. Összeállították a meghívandók hosszú névsorát, nagy pontossággal, nehogy valakit kifelejtessenek.

A névsorban az első közt ott tündökölt a szép rokon, az Aurélia neve.

* * *

Aurélia kezéhez vette a meghívót, a mely nem lepte meg, mert már jó ideje hallott a Nando házasságáról.

El volt készülve a csapásra.

Ama reá nézve végzetes látogatás óta nem volt nagybátyja házában. Nando mindössze is egyszer irt neki két év alatt, egy hideg és kiczirkalmazott levelet, melyben a sok *de* és *ha* csak úgy hemzsegett; egy egész bölcselmi disszertációt, tele semmiségekkel, kétféleképp értelmezhető mondásokkal, álszerű megalázkodással, önváddal, mentegetőzésekkel. Siratta e levélben önmagát, az ábrándok szétfoslását, az el nem érhető ideálokra elfecsérelt költészetet, örökké ingatag hitét, stb.

A levél különben teli volt súlyos és cifra kifejezésekkel, dagályos frázisokkal itt-ott egy-egy classikus citatummal tarkítva. Szóval képtelen levél volt.

Megdöbbsent, a mikor a levelet elolvasta. Mindent megértett belőle és titokban sűrűn hullatta a kétségbeesés könyeit. E könyvek kitörölhetetlen nyomokat hagytak arcán: fájdalmas melancholiát; lelkében pedig utat egyengetett az emberek cinikus és végzetes megvetésének.

Nando, a mint a doktoratust letette, sohasem kereste fel többé unokanővérét. Aurélia azonban többször meglátogatta Nando szüleit, de vele sohasem találkozott.

Signor Ambrogio meghívója tehát nem lepte meg. Elolvasták együtt a férjével, Lodovicoval, a ki tekintettel a nagyúri rokonságra, meg az öregekre, megkövetelte, hogy Aurélia elmenjen és részt vegyen az ünnepségekben. Adél otthon maradt és Lodovico üzleti teendőiben nem igen engedte magát megzavartatni.

Aurélia, mint valami kísértet, úgy bolygott némán, észrevétlenül a nászkeszében, a jegyesek után, előbb a templomba, azután a polgármesteri hivatalba. Érzéketlenül, nyugodtan nézett végig mindent, rejtett keserőséggel az arcában.

A nászlakoma délután négy órára volt kitűzve, este pedig indult az ifjú pár Svájc felé.

Kevéssel három óra után Aurélia elment a Rajmondiék házához.

A bejárat előtt a fogatok hosszú sora várakozott. Egy-egy fogaton nemesi címer ragyogott. Aurélia se jobbra se balra nem tekintve, mereven haladt előre, de biztosan, mintha nem először járna most itt. A kapus előtt a Rajmondi nevét ejtette ki. Azután sietős léptekkel haladt fel a széles szőnyegekkel és virágokkal díszített fényes lépcsőkön.

Fekete ruhás, fehér nyakkendő inas nyitotta ki az ajtót és kíváncsi, gyanakodó tekintettel mérte végig Auréliát.

A nő egy névjegyet nyújtott át az inasnak.

— Jelentsen Doriani Ambrogio úrnak, mondá és leült az előszobában.

Kis vártatva jött az öreg.

— Oh, kedves húgom! ömlengett signor Ambrogio, hirtelen felnyitva az ajtót. Ily késő! egyedül? Csak előre, előre. Talán van valami mondani valód? Minek várakozol itt az előszobában! Előre, előre; csak ne pironkodjál. Jöjj velem, én foglak bemutatni. Hová az ördögbe bujtál ma reggel? Mindenütt kerestelek és nem tudtam rád akadni?...

Aurélia szótlanul követte, mint valami automata. Tágas, fényes terembe léptek, melynek közepén hatalmas asztal volt fölterítve csupa ezüst teríték, kristály poharak, díszedényekben pompás virágcsokrok!

Egy sereg vendég volt együtt ebben a teremben. Tarka csoportokban foglalták el a pamlagokat, a zsöllyeket és forgolódtak az asztal körül. Egy sugár, szőke nőalak, galambszürke elegáns toaletteben, dűsgazdag arany és gyémánt ékszerrel megrakva egyik vendégtől a másikhoz lépett, s fesztelenül, affectálás s kacérság nélkül váltott mindegyikkel egy-két szót.

— Kezdjük a menyasszonnyal — mondá signor Ambrogio hugát karonfogva és utat csinált magának a szép menyasszonyhoz.

— Marchesa Celesta Raimondi-Doriani — hugom Cantalupi Aurélia.

— Örvendek! — mondá kecses hajbókkal a menyasszony és megszorította kezét.

— Örvendek... — ismétlé Aurélia mosolyogva — de egyebet nem tudott szólni.

Nando távolból, egy sötétlő férfi csoport közepéből tanúja volt a jelenetnek és érezte, a mint vére hirtelen a fejébe száll. E meglepetésre nem volt elkészülve, ezt nem is sejtette volna. Azonban nem volt érdemes e miatt zavarba jönni. Bocsánatot kért barátaitól és sietve oda ment.

— Jó napot, Aurélia cousine — üdvözölte. Igazán örülök a meglepetésnek!

És szemtelenül nyílt arcot vágott.

Aurélia összereszt és mosolyra fanyarodott.

— Köszönöm! — viszonzá. — Ambrogio bátya jónak látta, hogy engem is meghívjon...

— Természetesen! — mondá Nando — s valami ürügy révén ismét eltávozott.

Aztán signor Ambrogio rendre bemutatta az örömapának, az örömanyának, a nászoknak, vőfélyeknek és még egy csomó vendégnek. A menyasszony igen kedves volt iránta. Bekísérte egy kis salonba, megmutatta neki a nászajándékokat, a szebbnél szebb, drágábbnál drágább dolgokat. Auréliát bántotta, hogy miért nem jutott eszébe neki is, hogy valami ajándékról gondoskodott volna.

Az ebéd vidáman telt el. Barbatí gróf csipős megjegyzésekkel ostromolta a menyasszonyt; megengedett magának egy-egy sikamlós, kétértelmű szót is, melynek hallatára az egész társaság felkaczagott, a kis marchesa pedig elpirult. A férfiak abban találták örömeiket, hogy Fernando ügyvédet felingereljék, holott úgy is sápadt, ideges és izgatott volt. Végre a felköszöntőkre került a sor. Egy szőke és halavány költő rimess versekben köszöntötte fel a boldog ifjú párt, ragyogó pályát jövendőlvén a férjnek a politika mezéjén. Valaki pedig, hogy a menyasszonynak bókoljon, Nandot a legboldogabb embernek nyilvánította.

Félórával később a fogatok hosszú sora kísérté az ifjú párt a központi pályaudvarhoz. A perronon megálltak és várták az indulás jelét.

Egyesek a menyasszony köré csoportosultak, mások meg a vőlegényt fogták körül tréfálva, enyelegve, jó tanácsokat osztogatva. Azután elkezdődött a bucsúzás. Volt kézszorítás, csók, ölelés. Most egy éles fülhasító fütty hangzott fel s közvetlen egy rikácsoló hang darálta:

— Como, Chiasso, Lugano, Bellinzona, Airolo, Luzern!

A menyasszony zokogva borult anyja karjaiba. Mindnyájan összevissza csókolták egymást: az atyák, az anyák, az ismerősök, a barátok. Nando hol az egyikhez, hol a másikhoz fordult, idegesen kezét szorítva, csókokat osztogatva. Végre Auréliához közeledett, hogy megcsókolja...

Nem utasította vissza; mozdulatlanul tűrte, de a mint ajkai érintették, halkan egy égető szót vágott az arcába, melytől a férfi elsápadt:

— Te hitszegő!

VII.

Lassan tértek vissza a fogatok s elvesztek az est borongó homályában. Fölhangzottak a végső zakatoló hangok s az utolsó füttyök. A vonat távozott. Feltartóztathatatlán rohant belemélyedve az éj sötét titkaiba, a néma birodalmak tengerébe, melyet egy lélek sem kutat, a hajnal rózsás pirja, a mámorokkal s napsugarakkal teljes új reggel elé. Távozott! és egy megtört lélek, egy elhagya-

tott, megvetett szív nem bírta azt megállítani. Ő reá még nagyobb fájdalmak, még kínosabb megpróbáltatások vártak.

Signor Ambrogio hangja elfojtott, szakadozott volt, signora Zsófiáé nyöszörgésnek tetszett, az Aurélia némasága pedig fölért a zokogással. Odább a nászkiséret bohóságokon jártatta esztét. A fogatokon messziről látni lehetett a fényes czilindereket, a selyem ruhák felcsillanó színeit s a szél, mint sziporkákat úgy kapdosta el a Barbati gróf tréfáit s a Raimondi marquisnő rikácsoló kacaját. Nekik az a nap ünnepnap volt; nekik az est langy fuvalma édes enyhületet hozott s az embertömeg zsbongása az estalkony fényében ugyanazt a közömbös benyomást tette rájuk, mint rendesen. A vonat elrobogott és viszi az ifjú párt a boldogság felé. A férfi mind lángolóbb és szilajabb lesz és jogos tulajdona érzetében követelőbb; a nő leereszkedő szerelmében olyan elhagyatot!

És menj haza te is!

Sajogj, szakadj meg szegény szív! Számodra nincs fény, nincs öröm! Mások ha elbuktak, újra felemelkedhetnek; mások számára van bűnbocsánat, feledés. Számodra nincs. Hallgass és rejtse a szívedbe bűnödöt. Menj haza! Vár rád a család, a gyűlölt, de nem tiltott hitvesi ágy; — a tisztaság, az őszinteség még tárt karokkal fogad, hisz, bízik benned. Hallgass és rejtse a szívedbe bűnödöt. Köszöntsd nyájasan azokat a derék jó öregeket, kik ma oly szívesen láttak. Folytasd a képmutatást, légy vidám és mosolyogj! Légy hálás, im Ambrogio bátyád nyájasan kérdi, nem akarsz-e ősszel ismét hozzájuk ellátogatni abba a szép nyaralóba? Felelj neki. Mondd tétovázás nélkül, hogy nem! Minek is mennél te oda? Ott minden fűszál, minden rög, minden bokor, minden fuvalom még egyre róla beszélne neked és újra széttepné az engesztelés lágyan szövődő fátyolát, mely jószágos könyörülettel majd idővel lassan-lassan a lelkedre borulni fog.

Fordította: Gauss Viktor.

Lóverseny.

Nagy-Kanizsa, 1890. szept. közepén.

Hajrá!

Repülnek a lovak, tompán dübörög a föld, homokfelhő kavarg a versenyzők nyomában.

A tömeg izgatottan, feszült figyelemmel kíséri a küzdelmet. Az előkelők sehogyse tudják érdeklődésüket az unatkozó modor alá rejtteni. A proletárság nyíltan zajong. Mit neki Hekuba? Őt nem fékezi a divat és illedelem békója. Kiabálva commentálja az eseményeket és megfellelkezik arról, hogy senki se hallgat a szóra, mert kizárólag a verseny köti le mindenki szemeit és összes gondolatjait.

Nini, a rohanó paripák egyike megbotlik s fejrebukott lovására zuhan. Az utána röpülő lovas a sűrű homok miatt nem látja a porondon fetregőket és bukfcenczet vet rájuk. Az először elbukott lovas ott marad mozdulatlanul, de a második rögtön visszapattan lovára, és tovább rohan a — borostyán után. Hajrá! Szorítsd! közel a célpont!

Minő böszült örömdortítás zúg végig a publikum sorain?

Most léptet előre diadalmenetben a nyertes lovas. Údv a paripának!

Ave victor, ave! Lovas, légy szerencsés! Ezer szem lesi pilantásaitokat, ezer szép nő fog esengeni kegyeitek után.

Iziben elviszik az utból az összezúzott paripát és letiport lovasát. Az utóbbi kínosan hörög és eszméletlen állapotban szállítják el a mulató tömeg elől. A vért betakarja a leszálló homokréteg. Figyelem, figyelem! Új küzdelem kezdődik!

Nem halljátok üvöltését a kiehéztetett fenevadaknak, melyek régóta várnak embervérre? Elő a keresztényekkel! Lakomázatok, bestiák!

— Ohó! Vissza, vissza! Barbár időkbe ragadt a képzelődés. Hisz nem Rómában vagyunk. Az üvöltés nem az éhes bestiáké, hanem ujjongó emberek moraja. Ezek a nők nem római hölgyek, kik a győző kocist cubiculumaikba várják.

A kik előttünk vágtatnak, azok deli honvédhuszárok, aranyzinóros ruhában, különféle színű vitézkötéssel; — huszárok, a kik Nagy-Kanizsán akadályversenyt tartanak a publikum gyönyörködésére.

Kanizsán vagyunk, hanem a verseny iránti lázas érdeklődés akkora, mint volt kétezer év előtt Rómában.

Napokkal előbb készül minden philister a versenyre. Fiakkerk: ötszörös árért vannak lefoglalva. Porlepett csésák, özönvizelőtti jároművek mind használatba vétetnek.

A várva-várt napon Kanizsa önti magából a népet. Lóháton, kocsin és gyalogosan tengeráradatként hömpölyög a tömeg a lóverseny helyére a Gördvényi szőlőhegy mellé.

A versenytérén a publikum egy része kocsikra áll, hogy jobban lásson; a többiek: úr, paraszt, úrnő, katona és szolgáló egymáshoz préselednek és az izgalomban észre sem veszik a tisztátalan érintkezést. A verseny ledönti Kanizsa kasztjainak erős bástyáit néhány órára. Keresztény egyesület, zsidó casino, úri társulat, polgári egyesület és szolgáló-testület termei üresen maradnak.

Hát a koldusok? Azok már jó eleve idebiczigtek, nehogy a rendőrség visszakeresse őket és a látványosságtól megfosztassanak. Mert csak itt az igazi élvezet. Csak a veszedelem látása kelti fel a gyönyör izalmát.

Mindjárt az első versenynél lebukik két huszártiszt: *Perényi Ödön* báró és *Kacskovich Benő*. Pillanat alatt végig fut a hír, hogy a fiatal báró kitörte a nyakát. Az ezredorvos messziről mutatja kezével: vége, vége; — t. i. keze fejjével kétszer a föld felé legyint. Meg fog halni! A publikum «tudomásul veszi». Lehet, hogy sajnálkoznak fölötté, ha ideje engedné.

A másik futam is érdekes. A vezető «Harmat» kitör az akadály előtt. Párducz ruganyosságú lovasa úgy megfogja czombjaival, mintha vaspánt szorult volna rá. Az akadályhoz visszafordítja, sarkantyut vág oldalába: a makacs paripa dühödten ugrik keresztül — és röpül tovább. A második akadálnál már ismét vezet, — de ott újra kitör. Még pedig most kétszer. Lovasa mindkétszer visszafordítja. A nézők közt tetszésmoraj fut végig; megint lesz nyaktörés. Rajta, ne hagyj magad!

Nem történik új szerencsétlenség, de ezt elég kegyes a tömeg megbocsájtani, mert Harmat elsőnek fut be. Játzsza vitte el a díjat. Paripa és lovas csak komáztak a veszedelemmel.

Phylantropok! hiába kiáltjátok, hogy az akadályversenyeket nem kell megtérni művelt államokban, mert az emberi életet nem szabad kockáztatni, — nem halljuk meg bolond kívánságokat!

Inkább menjünk visszafelé. Vissza a száz év előtti magyarokhoz, kik medvék, farkasok, bikák és leopárdokkal tartottak viadaloikat, melyeket a gyöngye ivadék eltörölt. Szégyenletre olyan emberek kritikáját, mint a milyen Hoffmanségg volt — a bogarászó gróf.

Menjünk vissza a hatalmas rómaiakhoz, az utóvilág mintaképeihez!

Minő könnyen rendezhetnénk most is olyan versenyeket, mint Rómában valának, ha hamis elvek nem gátolnának benne! Minő gyönyör hatná keresztül a népet, ha zsidókat és nazarenusokat szagatnának a fenevadak! A zsidók gyűlöttek, a nazarenusok hitvallása pedig államellenes, mert nem szabad ölniök, — tehát nincs mit sajnálni rajtuk. Mit habozunk? Milyen szép lesz, ha fejevesztésre ítelt gyilkosokat is ideállítanak a bestiák közé meztelen testtel, vagy egymással szemben meztelen karddal!

Miért ne mennénk vissza kétezer évvel, hiszen az ember most is olyan, mint a megváltás isteni munkája előtt.

Halis István.

Irodalom.

Colbert és kora.

— Két köztlemény. —

(Colbert. Ballagi Aladár akadémiai lev. tagtól. Budapest, 1887. 1890.

Két kötet. Kiadja a m. tud. Akadémia.)

II.

Schiller «Wallenstein»-jában azt a gondolatot fejezi ki, hogy az ember magasabb céljaival együtt nagyobbra s nagyobbra nő. Valóban ezt igazolja Colbert pályája is. Bámulatra méltó az a sokoldalúság, melylyel Colbert az államélet minden ágazatát figyelem s gondviselés tárgyává tévé. Poisson — a színész — egyszer *ministre de la paix*-nek, a béke miniszterének nevezte hízegőn Colbertet, ezen elnevezés azonban igen jellemző s nagyon illik rá; hiszen 1669 óta hatáskörébe hivatalosan is bevonta a királyi család ügyeit, a vallási ügyeket, a tengerészetet, a kereskedelmet, Páris városát s ezenfelül még a gyarmatokra, a külügyekre is kiterjeszkedett.

A béke miniszterével az a férfi állítható szembe, ki XIV. Lajos alatt a hadügy lelke és minisztere volt, t. i. Louvois. Ő — Colbert békeműveléseivel ellenkezőleg — a fegyveres erő fejlesztését hirdette főelv gyanánt. A két férfi rivalitása, egymás elleni gyűlölködése ismeretes volt XIV. Lajos előtt; egy ideig ügyesen foglalt helyet a kettő közt, de lassankint Louvois Colbert fölé kerekedett.

Közgazdasági tekintetben programját maga körülírt leveleiben: «feleslegessé tenni az idegent.» Későbbi közgazdák feltalálták a Colbertismust, így nevezvén azon mercantilista intézkedések egészét, melyek Colbert gazdasági politikájának kifolyásai voltak. Szerző igen helyesen utal arra, hogy a legtöbb, a mi a mercantilismusról eddig a közgazdák által íratott, helytelen föltevéseken s Colbertnek tévesen tulajdonított intentiókon alapul s Colbert leveleinek gondos átvizsgálása után e nézetek tisztulni fognak. Másutt a mercantilismus legtöbbnyire rövidlátó szabályok alkalmazásából állott, melyek célja egyedül az volt, hogy a belföldi nemes érczkészlet felhalmozassék. Colbert egy levélben maga elítélte a spanyol mercantilista pénzgazdaság e képtelenségét s jól teszi szerző, hogy e levelét idézi. Franciaországban ellenben a Colbert által létesített intézkedésekben nem csak a védvám és prohibítív rendszabályok egyoldalú alkalmazását, hanem az ország vagyonosodási tényezőinek felkutatását és fejlesztését lehet felismerni s az anyagi érdekek előmozdítása mellett a szellemi érdekek ápolása sem mellőztetett. A földművelés a mercantilista felfogásban háttérbe szorúl; az ipar, a művészi ipar és a művészet fejlesztése által az ország előállíthatta azt, a mire szüksége volt s ez által a nemes ércznek külföldre irányuló kivitelét megakadályozhatta. A külföldre irányuló kereskedelem befelé vonzza az idegen aranyat és ezüstöt, — ezt Colbert kitelhetőleg gyámoltá, de nem hanyagolja el a belföldi kereskedelem érdekeit sem. Intézkedései azonban mindenkor inkább az alkalmi cselekvőség jellegével bírnak s nem tekinthetők egy átgondolt rendszer következetes nyilvánulásainak. A ki Colbert leveleit átolvassa és azok alapján ítéli meg őt, mint szerző is, az Colbert tevékenységében valóban öntudatos közművelődési politika kezdeményezését láthatja. Az egész világon keresi a legkitűnőbb szakmunkásokat és mestereket s ezek által taníttatja a népet a legkülönbözőbb szakfoglalkozásokra. Hollandból hajóácsokat és posztó-gyárosokat, olajtörőket és bőrmunkásokat telepít be, s a dohánytermelésnél is alkalmazza őket, Spanyol-Németalföldről vagyis a mai Belgiumból szőnyegtakácsokat. A csipkeverést az ebben jártas velenceiek és flamandok segítségével meghonosítja, a tüköripart is velencei munkások behívása által berendezi s rövid idő alatt oly fokra emeli, hogy a francia tükrök tökéletesebbek lesznek a velenceiekénél. Svédországból vasgyárosokat és kőszénbányászokat hív be stb. s a keleti kereskedésben jártas örmények letelepedését Francziországban elősegíti. A selyem- s a gobelinyártást nagy iparrá fejleszti. A francia tengerészetet úgyszólván egészen szervezi. Mazarin bíbornok alatt a francia flotta csak húsz ócska hajóból áll — s már utódja, Colbert, a hadi tengerészetre kiadott nagy összegek által a hajóhadat nagyhatalmi színvonalra emeli, — nem kevesebb, mint háromszáz jó hajóval s 52,000 képzett tengerésszel rendelkezik már ez; oly fejlődés, mely valóban bámulatosnak mondható. A hajók elkészítésére és felszerelésére arsenálok létesít, melyeknek kötél-, vitorla-, fa- és érczemű szükségleteit hazai anyagokból s készítményekből állíttatja össze s több kikötőt építtetett, ezek köztleg híresebbek voltak Dunkersque erődtímbényei és vízművei, melyek a világ nyolcadik csodájának neveztettek s megfeleltek a kikötő büszke feliratának: «Taceant miracula Memphis». 30 év múlva az utrechti béke határozatainál fogva ezen óriási művek megsemmisítettén — a földdel egyenlőkké tétettek.

Az országos inség csapása nem egyszer sújtotta Franciaországot; a rossz közlekedési viszonyok folytán gyakran előfordult, hogy az ország egyik fele majdnem megfúlt saját zsírjában, a másik fele éhhalállal vívódott. E visszas állapotok orvoslására létesítette Colbert az úgynevezett magtározási rendszert; országsszerte magtárakat állított fel, melyek központi kezelés alatt állva, egyenlően voltak készletekkel ellátva. A magtárak felállításakor érmet veretett, melynek felirata volt: «Providentia victrix». Egy nemtő koszorúzza meg a Providentiát, ki kezében az igazság pallosát s a bőségszarút tartja. — Az erdészetre is kiváló gondot fordít, hírneves alkotása az 1669-diki erdőtörvény (ordonnance de seant et forêts), mely majdnem változatlanul állott fenn 1827-ig. Az állattenyésztésre is kiterjeszti figyelmét. A földműveléshez szükséges barmokat kiveszi a Taille alól, nem engedi adóhátralék fejében lefoglaltatni; árverés esetén egy tehén, három juh és két kecske a paraszt birtokában meghagyatott. A spanyol és angol juhok meghonosítása, külföldi szép fajok behozatala mutatják, hogy gondja az állattenyésztés emelésére is kiterjedt.

A közmunkák létesítésére és fentartására is ügyelt, már hivatalánál fogva is, mert mint pénzügyminiszter egy szersmind fő-útmester — *grand voyer* — volt; kevés javítással egész jó karba hozta a rómaiak által épített utakat. A közmunkák fentartását az állam feladatának ismeri. «A tapasztalás — úgy mond — azt tanítja, hogy a közmunkák mindig tönkre mennének, ha a községeknek kellene fentartásukról gondoskodni». A Loire-t szabályoztatá, a gátak és védtöltések annak idején jó szolgálatokat tettek, de a víz medrének emelkedése folytán a régi gátak s hidak alacsonyoknak bizonyultak s a következő században az áradások megújultak. A Garonne és az Aude összeköttetése és hajózhatóvá tételéből létesítette a languedoci csatornát, melynek célja volt az Oczeán és a Földközi tengernek hajózható csatornával összeköttetése. Tizenöt esztendőn keresztül a munkások ezrei dolgoztak e csatornán, mely azonban a hozzákötött várakozásoknak nem felelt meg; az árúczikkek átrakásának nehézsége és a hajózás bizonytalansága a Garonne-on akadályul szolgált annak, hogy a külkereskedelem a gibraltari szorost az új út kedvéért odahagyja.

Sokat tesz a tudományokért és művészetekért is. A francia Akadémiát virágzó intézetté emeli, az Académie des sciences-t és az Académie des Inscriptions-t megalkotja, sok tudósak évjáradékot juttat, igaz, legtöbbnyire azt kötve ki, hogy ezek XIV. Lajost s kormányát dicsőítsék, fölbérelve ekkép a bel- és külföldi irodalmat is a nagyhatalmi politika szolgálatába. A Rómában létesítendő francia festészeti és szobrászati akadémia eszméjét megvalósítja, ő a párisi építészeti akadémia alapítója is, valamint a királyi bútorgyáraké, hol a híres gobelinszőnyegek készültek; az ő elnöke alatt nyílt meg 1673-ban az első műkiállítás is, mely azóta állandó intézménnyé fejlődött. És e nagy alkotások dacára Colbert mint kegyvesztes halt meg. A versaillesi építkezések számláira XIV. Lajos, az azokat előterjesztő Colbertnek oly megjegyzéseket tett, melyek őt vérgigéztették. Lázba esett s néhány nap múlva meghalt. Halálán ágyán is el voltelve XIV. Lajos elleni keserűséggel. Ismeretesei végszavai: «Ha istenért tettem volna, a mit ezen emberért (XIV. Lajos) tevék: tizszeresen is meg volnék váltva, — s most nem tudom, mi lesz velem!»

Colbertnek valóban páratlan munkásságát szerző tárgy szerint felosztott külön, önálló fejezetekben méltányolja. Előadását tárczaszerű könnyedség jellemzi, felületesség nélkül s alaposságra való törekvésének bizonyítványa az a nagy szorgalommal készült becses bibliographiai összeállítás a Colbertre vonatkozó irodalomról, mely a mű végén található. A fejezetek egymásutánja azonban

nincs mindenütt szerencsésen megválasztva, például a II. rész VI. fejezete («az állam, művészet aephéja» feliratu fejezet), mely Colbert első kormányzati lépéseit írja le, miért foglal helyet a mű vége felé? — Családi életéről alig szól, pedig ez is a jellemzés kikerekítéséhez tartozik. Az egyoldalúságtól sem ment mindenütt, így például el nem fogadható az az állítása, mely szerint a francia pap-ság XIV. Lajos istenítésére törekedett, mi nem lett volna más, mint bálványimádás. Az európai politikára s a világ-események menetére is birt Colbert befolyással, de e külpolitikai actiót s az akkori európai politika helyzetét szerző nem tárgyalja és jellemzi eléggé és e tekintetben a korrajz hézagosa marad. Végül a szakgatottság, néhol túlradózás az egyes részletekben s az egységes alkotás és kidomborítás hiánya képezik a mű fogyatkozásait, úgy, hogy a fejezetek inkább csak töredékek Colbert jellemzéséről. E hiányok dacára szerző munkája érdekes adalék egy érdekes korszak ismertetéséhez s olvasásánál eszünkbe jut Cousinnak e korra is illő mondása, hogy «minden nagy a nagy századokban».

Dr. Csillag Gyula.

Egy kolozsvári egyetemi katedréről.)*

(Nyílt levél a szerkesztőhöz.)

Kolozsvár, 1890. szept. 18.

Tisztelt Szerkesztő úr! Előlegesen kinyert szives engedélyével csak most tehetek b. lapja 35. számának «Egyetemeink» cz. közleménye egyetlen passusára néhány megjegyzést. E passus dr. Széchy K. magyar irodalom-történeti tanszékünkre a Felső által történt kinevezésére vonatkozik s a szives olvasó, hogy ne ismételnék, lesz kegyes ama számban, a 135. lap legalján megkeresni az audacter calumniator sententiáját. Kezdi egy valótan állításon, mintha dr. Széchy az Imre Sándor katedráján ülne, holott azt dr. Szinnyei J. tölti be, már ötödik éve, oly kitűnően. A m. irodalomtörténeti tanszék (kapcsolatban az aesthetikával) új, s az aug. 10-ki legfelsőbb elhatározásnak egész története van.

Pályáztak — gondolom — tizenegyen, referáltunk a karban dr. Szinnyei, dr. Hegedűs és én. Első helyen ajánltuk dr. Széchy, második dr. Ferenczy Zoltán, harmadikon dr. Váczyt és dr. Négyessyt. A kar — most már nem titok — 7 szóval négy ellen elfogadta a két első helyre vonatkozó ajánlatunkat, a harmadik helyre, három szavazás után, negyedszer, 6 szavazattal egy neszuno és 5 ellenében, candidálta dr. Koltayt s elfogadta, szintén 7 szóval 4 ellen, propositionkat, hogy Bodnár Zs. egyetemi katedrára nem candidálható. Az igazságnak

eleget teendők, jelezzük, hogy Bodnár is nyert egy szavazatot az első helyre. A határozat ellen, a gyűlés színén jegyzőkönyvre vezetve, felebbezett négy tag, utóbb csatlakozott hozzájuk egy ötödik, az írásban beadott különvélemény alján. Egy szavazatra jogosult tag távol volt szabadságon.

Az előadók Bodnár szánt-szándékos kirekesztését azzal igazolták a kar előtt, hogy adatszerűen hivatkoztak az ő eddigi irodalmi működésére. Így, p. o. azt bizonyította, hogy Buda halálában a tárgy nem eléggé epicai, az asszonyok pör-patvarkodása kicsinyes, s az Attila és Buda jellemzése nem eléggé sikerült; hogy Bánk-bán a külföldön okvetetlen megbuknék s nálunk nincs messze az idő, mikor csodálni fogják a mi csodálatunkat s azt, hogy a darab ily soká tudott életben maradni, mert csak a hazafias frázisok és puffogatások tartották eddig is fönn¹⁾, s ez utóbbi genie-streichjét Bodnár úr azzal tette, hogy «A Dramaturgok vacsoráján» cz. izéjében²⁾ egy kigúnyolt őrült, (de, ki fejét tisztogatni most is ellátogat a Lipót-mezőre), épen úgy nyilatkozik Bánk-bánról, mint Bodnár, a tudós kritikus, jelzett «tanulmányában». Továbbá, hogy a Zrínyiász, Bodnár szerint, egy hajító fát sem ér³⁾; hogy «Fanni hagyományai» borsó-szalmára érdekes⁴⁾; hogy Vörösmarty «Zalán futása» értéktelen valami — mert, szerinte, «az évtizedek megtanítottak bennünket, hogy V. a mesében gyöngé, az epikus jellemek alkotásában közepszerű volt»; mert «a hibás mese egyik hibából, a másikba sodorja a tehetséges költőt» — s «egyes alakok szépsége mellett is, közönyösen teszszük le könyvét... és valóban, V. nagy eposának jellemi mindenek előtt egy nagy, egy elvitázhatatlan kifogás alá esnek»;⁵⁾ hogy Dugonics «Etelkája» egy «Közönséges gányó leánya»⁶⁾ stb.

A referensek továbbá ösmertek bizonyos adatokat, melyek a Bodnár papi reverendájának levetésére vonatkoztak s ismerték p. o. ezeket a tételeit a r. kath. vallásnak: «A szabadság tanának választóvize fölolvastja az orthodoxia érczkeményességét»; «A katolikus egyház tanait elítéli a tudomány, tönkreteszi a történelem kritikája, aláássák a természettudományok s nevezetessé teszik a vallásphilosophiai s mythologiai vizsgálatok»; — «Tény, hogy sok pap vetette le a reverendát, sok barát dobta oda a csuháját, kiket⁷⁾ mindenki elég üres és könnyű főúknak ismert s kik azelőtt is semmibe sem vették az egyházi élet komolyságát»; valamint ösmerték a referensek ezeket a tételeit is: «— a meggyőződés, melyért annyian vérüket ontották, nem lehet egy elavult doctrina, kell benne valami hatalmas mozgó erőnek lenni, mely a modern társadalom eszméjének, a haladásnak nem árthat, sőt a jelen polgárisultság is nem csupán mindent neki köszönhet, hanem őt, mint életető erejét, minden törekvése dacára sem tagadhatja meg, hogy épen ezen rágalmozott egyház szolgált bástyául a barbárság ellen, ez a társadalmi javítások eszközlője s a tudomány és művészet kedvező tűzhelye.»⁸⁾ Ismertük e tételét: «— a magyar nyelvújítók föllépése, kevés kivétellel, sem több sem kevesebb, mint édes nemzeti nyelvünk megrontása»⁹⁾ — tudtuk, hogy Szarvas Gábort egy sült bolondnak raj-

*) Minden változtatás nélkül adjuk e cikket, mely felelet x. y. z.-nek

«Egyetemeinkről» írt s 35. számunkban közölt cikkére. A mint annak idején megjegyeztük, hogy x. y. z. megjegyzéseivel sokban nem értünk egyet, úgy ezúttal ki kell jelentenünk, hogy e cikk tartalma teljesen idegen a mi nézeteinktől. Ama kívánságot, hogy a válasznak tért nyissunk, készségesen teljesítettük, mert a kritika szabadságának elvét mindig respectáljuk; ámbár e választ, mely csaknem kizárólag a Bodnár Zsigmond személyével foglalkozik, a kiről az x. y. z. cikkében említés nincsen, aligha lehet az «Egyetemeinkről» szóló cikk kritikájának tekinteni. De ha magunk mindig, minden fentartás nélkül respectáljuk a kritika szabadságának elvét, nem adhatjuk ki e cikket annak megjegyzése nélkül, hogy ha t. cikkíró úr is respectálja Bodnár Zsigmond kritikájának a szabadságot, kissé sajtóságos, hogy Bodnár felett épen kritikái miatt tör pölczét. Annál kevésbbé hallgathattuk el ezt a megjegyzést, mert, mint említettük, Bodnár nevét az x. y. z. cikke nem is említette. Szerk.

¹⁾ Lásd a Magyar Szemlében.

²⁾ Magyar Salon, 1885. I. füz. 370—382. l.

³⁾ Az Arany Próza dolgozatairól írt bírálata rendjén, a Havi Szemlében.

⁴⁾ «Urania».

⁵⁾ Irod. dolgozatok, 137. l. s mindez 14 sorban.

⁶⁾ Pesti Napló, 1876. aug. 5.

⁷⁾ P. o. Berecz Antal, no meg Bodnár Zsigmond.

⁸⁾ Chateaubriand és kora. 137. l. — mely dolgozatát, elég jellemzően, félbe is hagyta.

⁹⁾ Irod. dolgozatok, 156. l.

zolja,¹⁰⁾ tudtuk, hogy Eötvöst azzal dicsérte föl, hogy Jósikát tönkre silányította,¹¹⁾ s viszont Eötvösről ezeket mondja: «E lelkes és önzetlen hazafi méltó hibánkat érdemli derék munkásságáért, de irodalmi működése, még a drámai sem, hagyott hátra mélyebb nyomokat. A compositio titkával sem rendelkezett. Fárasztó oktatásai, unalmas epizódjai oly hosszúra nyúlnak, hogy olvasni sem tudjuk»¹²⁾ s ugyanezen a lapon: «Eötvös magasabb színvonalra emelte a gondolkodást (t. i. a Karthausiban) s a realis világ kérdéseitől a lét nagy problémájáig szállott föl.»

De talán elég is az idézetekből mert, különben írott munkái felét kellene ide igtatnunk, pedig, a t. Szerk. úr a rövidséget kötötte szívünkre. Még csak annyit hát, hogy olvassa el akárki, hogy az epos-írás lehetetlen,¹³⁾ hogy Aranyánál nincsen medium,¹⁴⁾ hogy Vörösmarty Hadurja és Ármánya hideg, délszaki tündére megfoghatatlan és az Arany Ármánya és egyéb csodálatosa sem különb — a magyar styl pedig odafajult, hogy már «a szabad . . világ simulékonyosságát kedveljük, mely majd minden öltözképet ledob magáról, hogy mi se akadályozza hajlékonyosságában.»¹⁵⁾

Ezt a tudóst nem akartuk új kathedrákra bocsátani s Istennek hála és a Pesti Hírlap, meg a Pesti Napló épen az ügy elintézése folyamán captáló herold-trombitálása ellenére is, sem a minister, sem ő Felsége nem engedte meg, hogy a mi ifjú egyetemünket, melynek, mint a mostani névtelen cikk mondja: «fájdalom, tanárainak többsége is gyöngé emberekből áll», olyan erős és valóban «individuum» számban vehető emberrel nyomorítsa meg, mint Bodnár! Pedig, mondhatom, kedves ember. Életemben kétszer találkoztam vele — egyszer a Tanár-egylet kolozsvári nagy gyűlésének egyik közvacsoráján. Úgy láttam, sokkal finomabb az ízlése a fehér abrosznál, mint kritikusi asztala mellett. Másodszor, saját szerény lakomban szerencsétlenül a budapesti úr (a pályázat nyílt idejében) — mint mondá, valami unicumot keres, a mi (ev. ref.) kollegiumunk «gazdag» könyvtárában. Eléggé röstellem, de nem ösmertem meg; hanem, mivel így köszöntött: «kedves barátom, te az örök ifjúság forrásából ittál!» mindjárt kitaláltam, hogy ez a Bodnár Zsiga. Azt is jelentette, hogy a magyar irodalomtörténet megírására egyedül ő van hivatva — egész egy ilyen halom (kezével a padlózottól egy félmétert mutatott) adata van már fölgyűjtve, csak épen föl kell dolgoznia, a mit, akkor, majdani kolozsvári tanári otiuma idejére ígért meg.

De térjünk dr. Széchyre, a jó lélekkel elsőnek candidált s karunkban ez idő szerint utolsó collegára. Őt azzal vigasztalom, hogy az x. y. z. úr cikkének három sorában épen olyan haszontalan fráternek van declarálva, mint pár kikezdéssel előbb s valamivel bővebben Gyulai, meg Beöthy, a Zsolt. De, úgy kell neki, miért bírálta meg 1877-ben a Bodnár Zsigmond irodalmi dolgozatait az «Ellenőr»-ben.

Hanem szegény karunk számára nincs vigasztalás, akár Ráchelnek, miután tőlünk «megvárta volna az országot, hogy résen állunk a tudomány (értsd Bodnár) érdekei mellett, de a néhány jelest legyőztük mi, lomha többség, lelketlen számunkkal!

Az ország azonban ne csüggedjen, mert «a ministeriumban, legalább, megvan a jóakarát és ez is —

valami». (Kár, hogy dr. Szinnyei, meg dr. Széchy collegák sokkal fiatalabbak Bodnárnál.)

Különben, kérem t. Szerkesztő úr, tolmácsolja Bodnárnál szíves üdvözlétemet s tudassa vele, hogy örökifjúságom forrása kezd nagyon vékonyan csörgedezni . . .

Fogadja t. Szerkesztő úr sat.

Dr. Szász Béla,
a philosophia tanára.

Színházi krónika.

Ime, ismét itt van az a kellemetes évszak, melynek bájait Puskin énekelte meg, ámde úgy, hogy egyik legnagyobb varázsáról megfejtkezett. Ennek a saisonnak a sajátos bája az, hogy ilyenkor kerülnek napi rendre azok a régi, de koronkint égetővé váló s bennünket mindenek felett érdeklő kérdések: valjon fölveszi-e X. színész a hozzá nem méltó, ócska jelmezt, vagy nem? — valjon beváltja-e Y. énekesnő abbéli fenyegetését, hogy Düsseldorfba szerződik? — valjon sikerül-e az örökön éber Burg-színháznak, hosszas intriguák után, Z. urat vagy Q. kisasszonyt elhódítani? A mely kérdések egyes átváltozásai mindaddig izgatni fognak bennünket, míg a felöltött újra le nem csalja rólunk a májusi napfény.

Mikor ezek a kérdések, mint megannyi fekete pontok, kezdik el-elsötétíteni a különben tiszta szeptemberi eget: akkor el lehet mondani, hogy most már igazán megkezdődött a színházi saison; tudniillik nem a hivatalos, hanem a valódi, nem a «középfonum», hanem a «non plus ultra». Mert a theatriát illetőleg is, van saison és saison. Az első akkor kezdődik, mikor a színházakat megnyitják. Ennek a megjelölésére használható az ordináré *évad* szó is, mely már az ördögnek sem kell, sőt Szarvas Gábornak sem. A második azonban semmi esetre sem mondható évadnak; ez már csak *saison* lehet. Mikor a láthatáron fölmerülnek az említett fekete pontok s mikor egymás után megjelennek a csillagok, akkor — oh, csodás természeti tűnemény! — a saison *pirkad*.

A színházi csillagok persze — ez már a dolgok rendje — soha se gyűlhetnek ki akkorára, a mikor a színház mesterembereinek már meg kell kezdeniök a munkát. Incomparable kisasszony csak nem állhat glédába a többiekkel! Már az inkább helyén való, hogy őt várják glédában. A bálkirálynő csak akkor szokott megjelenni, ha már csak őt lesi-várja az egész társaság. És ha Incomparable kisasszony késlekedik, miért sietne Prima Inter Pares kisasszony? Ő is vág olyan rendet, mint a másik. Ha amaz indisponálva van, ő se akar egészséges lenni. Együtt éreznek, együtt szenvednek, együtt gyógyulnak meg; együtt gondolják meg, hogy most már kegyetlenség volna tovább is epesztetni az egész világot és a színház kertje

Kivirul hajnalra
Fehér rózsá, piros rózsá,
Szőke leány, barna.

Együtt vannak; a saison megkezdődött. És így, vagy félesztendeig, ismét az lesz előttünk a legfontosabb kérdés: valjon mivel licitálják túl a kifogyhatatlan leleményű Sarah Bernhard-t, a ki immár eleven kigyókkal tart próbákat *Cleopatra*-ból?! Oh, csak bizzuk rájuk! Lesz alkalmunk foglalkozni velök! Egy pár hét múlva majd újra vitatkozhatunk könnyedén eldöntött nehéz elhatározásairól, újra megbeszélhetjük szerződésük részleteit, újra aggódhatunk egészségükön, újra szórakozhatunk genialis ötleteiken s újra törhetjük a fejünket: mit rejtegetnek előlünk tollforgató ügyvivőik, ezek az óvatos diplomataik,

¹⁰⁾ Az irod. dolgozatok, 162—167. lapjain.

¹¹⁾ I. m. 2. l.

¹²⁾ I. m. 8. l.

¹³⁾ I. m. 145. l.

¹⁴⁾ I. m. 147—148. l.

¹⁵⁾ I. m. 175. l.

a kik a kulisszák közül hozott nagy fontosságú és rejtelmes híreikkel folyton táplálják, a nélkül, hogy kielégítenék kisvárosi kíváncsiságunkat?!... Olyan játék ez, melyet a derék nagy publikum soha sem ún meg.

Európa még csöndes, de már a sötét pontok megjelentek a látóhatáron. S az idén mindenekelőtt az Andrássy-út felől fujdogál a szél a színházi viharok első, baljóslatu szellője. Az opera, az ő egyetlen előadásával, máris beszéltet magáról.

Az operáról egy ideig hallgatott a krónika. Kezdték hasonlítani ama bizonyos tisztességes asszonyokhoz, a kiknek nincs történetük. Sőt, úgy látszott, hogy eme tisztességes asszonyok között is a legeslegálmosabbakhoz hasonlít, olyannyira nem volt története. Pedig egy operánál némi esemény mégis csak inkább megbocsátható, mint egy szép asszonynál. Franchetti-Rothschilddal emlegették egy kicsit; ennyi volt az egész. Ez a viszony is egész plátóinak tetszett. Most kiderül, hogy ez a mélységes csend voltaképpen a vulkán csöndje volt. Kisül, hogy az operában nagy a forrongás s hogy a nyájas egyformaságú s distingváltan szürke repertoire nem oly nyugalmas életet takart, mint hinni lehetett, hanem ellenkezőleg, csak belső viszályok és házi bajok leple volt; és ime most apró lázadások vannak kitörőben.

E forrongásokat úgy látszik az az új rendszer idézte elő, melyet előkelő példák nyomán az operában is inauguráltak. Ezt a rendszert, mely Magyarországon ma nagy hódításokat tesz: a «vas kéz» rendszerének nevezhetnők.

Hja, az az erély! Ezzel mesés dolgokat lehet művelni. Végre megleltük benne a panacéát, melylyel az országot meg lehet menteni! S ha ezzel a bűvös szerrel, melynek energia a neve, odafenn ki lehet söpörni Augiás istállóját, miért ne ismétlődne a csoda ide lenn is?! A «jó bácsik» minden téren kimentek a divatból s nyomukban mindenütt hegydobáló óriások vették kezökbe a gyepelöt. A rendszer minden vonalon diadalmaskodik. S ha így áll a dolog országszerte, az operában sem lehetett hátra maradni. Ott is a «vas kéz» lett a jelszó, a «thorough», a «török-szakadó».

És szikla-robbantó Barosst immár vagy két esztendő óta mímeli az operában: görögtűzzel játszó Mahler.

Úgy látszik, bízik benne, hogy nem égeti meg a kezét.

Csak hogy míg a Vaskaput döngető Botondnak elég egy gombot megnyomni, hogy a sziklák hanyatt vágódjanak: az operai reformátor kénytelen tekintélyét egy lépéssel megtoldani, s ugyancsak hadonászni kézzel-lábbal, hogy emberei hasra essenek. De ezt is megcselekszi, mert nem hiányzik belőle a jóakarát.

És, szerencsére, van egy hűséges szövetségese: a házi mumus, a ki mint az operettebeli örült muszka herczeg, csak azért jelenik meg a színen, hogy koronkint el-elpukkantsa a revolverét. Ez a két egyesült erély azután el is éri a kívánt hatást.

Szóval az operában egy idő óta impozáns erély uralkodik, tombol, tánczol, tüszköl és toporzékol. A hajdani Dobzse László-uralom helyén az energia Vitus-tánczát járó Kinizsi Pál szelleme lett az uralkodó. És a vaskéznek meg a vaslábnak ez a systemája napról napra diadalmasabb.

A rendtartásnak az a módja, mely az operában lábra kapott, meghaladja egy fegyház-igazgató ábrándjait is. Nem hiszem, hogy az a szegény váczi direktor, a kinek szomorú esetét közelebb említették a lapok, merészebbet és nagyobbbat gondolni képes lett volna.

Persze, az ilyen vaskéz- és vasláb-rendszerek rendre tiporják el magok alatt az áldozatokat. A civilisatio csak holttesteken keresztül haladhat előre! — mondotta Zola. Az operai Kinizsi-systemának is napról napra szüksége van törökök hulláira.

És íme, a negyedéves vajadásban kimerült opera még meg se szülhette a Don Juan-nak nevezett egeret, és a rendszer máris megkövetelte áldozatait; nem is egy áldozatot, hanem kettőt.

Az áldozatok ma: a jótékonyágban elvérző Ujházi s a könnyen sebesült, szép Vasquez grófné. Tanár és tanítvány.

A tanítvány esete a szelidebb. Ő vele nem is történt semmi olyas, a mi az operánál rendkívüli volna. Csak éppen karhatalommal akarták belekényszeríteni egy jelmezbe, mely dicső mult bélyegeit hordotta magán. Ebben ugyan semmi veszedelem és nem is igen értjük a szép Vasquez grófnét: mi kifogása lehetett az ellen a jelmez ellen? Hogy a ruha színe helyenkint szenvedett az elődök tiszteletreméltó verejtéke miatt? No bizony! A verejték nemesít s a ruhán a tisztesség pecsétjeit hagyja hátra.

Ujházi már súlyosabban sérült. Ő rajta ugyan eret vágta, még pedig gyorsan és alaposan vágta eret. De Ujházi hallgatagon és kedélyesen tűri a mártíromságot, mintha csak Ferréol szerepére készülne. Semmi kétség, hogy affaire-jének, ha nem is in integrum restitutio, de kibékítő megoldás lesz a vége.

Az opera pedig ezen közben, nem törődve áldozataival, egyre-másra fogja rendezni a «török-szakadó»-előadásokat, a mik alatt az u. n. «kihagyásos» előadásokat tessék érteni. Ezeknek az új fajta előadásoknak szép példányát láttuk mindjárt a megnyitón. *Don Juan*, a három leghíresebb szám nélkül, ez már igazán pikáns műélvezet! Következik *Tannhäuser* a Pilgerchor s az Esti csillag nélkül, majd a *Hugonották* a nagy szerelmi kettős és a *Hugonotta*-dal elhagyásával, s ráadásul Urbain nélkül, végre *Lohengrin*, a ki nem vezeti oltárhoz Elzát, csak hogy a banális nász-indulót ne kelljen meghallgatnia. E sublimált élvezeteket igazán csak a delikát-hallgatók kedvéért gondolhatták ki, fittyet hányva az izléstelen tömegnek. Ettől egy lépés, hogy *Tell Vilmos*-t megtisztítsák minden melodiától, s hogy *Romeo és Juliát* Julia nélkül adják elő. Még megérhetjük ezt is.

G—r.

Az operaszínház őszi saisonját e hó 14-én a «Don Juan» előadásával nyitották meg. Sajnos — a legjobb, a mit e halhatatlan mestermű színrehozataláról mondhatunk az, hogy egyáltalán — színre került. A közreműködők közül legjobban megállta helyét — az orchestrum; ellenben az egyes művészek közül csakis *Szilágyi Arabella* k. a. meglepően jeles alakítása (*Donna Anna*) és *Ney* élvezetes «*Leporelló*»-ja érdemelnek dicséretet. Hogy *Maleczkyné* asszony (*Elvira*) és *Broulik* úr (*Don Ottavio*) «*elismert*» alakításában csak középszerű valamit kell értenünk, az műbírái traditio. Legkevésbé kielégítőek voltak *Odry* (kormányzó) és *Takács* (*Don Juan*) alakításai. Minél imponálóbb *Odry* úr hősi megjelenése, annál elszomorítóbb ellentétet képeznek ez alakokkal hangjának hajdani nagy szépséget eláruló maradványai. *Takács*nak az előkelő, lovagias, csábító személyesítéséhez — úgyszólván — minden kellék hiányzott. *Don Juan*-ja olyan benyomást tesz, mintha éppen akkor relegáltak volna a salámkái egyetemen. A híres lovag alakja pajkos diákká zsugorodott össze, a kinek inkább apró szobaczcizuskákkal lehetnek szerelmi kalandjai, mint főúri hölgyekkel. *Bárdossy* k. a. *Zerlinéje* úgy énekre, mint játékára nézve kedves filigran alakítás volt, ellenben *vólegénye Masetto* meglehetősen esetlen. *Szendrőy* úr komikus ere nem futja többre. Szóval a champagni, mely ezúttal *Don Juan* kelyhében pezsgett, nem volt valódi francia — hanem csak olcsóbb hazai «*Kincsem*».

Primadonna-válság. Az operaház még meg se tartotta az új saisonban első előadását, midőn híre terjedt, hogy az opera elveszíti egyik legérdekesebb primadonnáját. E hír szerint Vasquez-Molina *Idalia* grófné válni akar az intézettől. Állítólag az kedvetlenítette el,

hogy az igazgatóság a használhatatlanságig kopott jelmezeket küldötte neki. A megnyitó előadáson, *Don Juan*-ban, Elvirát a grófnénak kellett volna énekelnie, s az igazgatóság ígért is neki új ruhát, de megint csak ócskát küldött. A grófné férje közbenjárt az igazgatónál, az új costume-tól téve függővé neje föllépését, de úgy látszik, sikertelenül, mert mikor a grófné a próbán megjelent, akkorára szerepét már visszaadták Maleczkyné asszonynak. S a megnyitó előadáson csakugyan az utóbbi énekelte Elvira szerepét.

Kopácsy Juliskát, a bájos és nagyreményű fiatal énekesnőt, f. hó 16-án vezette oltárhoz Karczagh Vilmos, ismert fiatal író, lapunk munkatársa, ki a drámaírás terén is szép sikert vívott ki néhány darabjával.

Ibsen Henrik új darabot ír s állítólag azt reméli, hogy munkáját még e hóban befejezheti. Az új dráma egyszerre fog megjelenni dán és német nyelven.

Massenet új operája: «*A mágnus*» lesz a párisi nagy opera első ujdonsága. Miatta Reyer *Salammbó*-ját, mely pedig első darabnak volt szánva, később adják elő. Massenet ugyanis csak azzal a feltétellel adta oda művét a nagy operának, ha a *Mágnus* lesz az első ujdonság. És e feltételtől nem állt el a Reyer kedvéért sem.

A Petőfi-Társaság vasárnap tartotta meg a nyári szünet után első ülését. Tolnai Lajos elnökölts Szana Tamás kezdte meg a felolvasások sorát «*Bohème-élet Magyarországon*» című dolgozatával. Az érdekes előadást, mely az ötvenes évek kompániájának zajos életét eleven színekkel festi, a közönség nagy tetszéssel fogadta. Majd Tolnai Lajos olvasott fel néhány költeményt Temérdektől (Jeszenszky Danó) s végül Margitai Dezső mutatta be Bodon József egy humoros rajzát.

Kazinczy Ferencz levelezése. Az akadémia, mely Kazinczy összes munkáinak kiadását már 1832-ben elhatározta, kiadta a nagy irodalmi reformátor összes műveiből a levelezések első kötetét. Ez a kiadvány folytatása annak a vállalkozásnak, melyet az akadémia még 1836-ban indított meg Kazinczy «eredeti poétai munkái» kiadásával, s mely mindjárt a második kötet: az «*Utazások*» közzététele után megakadt s ép egy félszázadig szünetelt. Most végre egy Kazinczy-bizottság intézkedik a munkák közrebocsátásáról, Zichy Antal elnökle alatt. Az eredeti verses és prózai dolgozatok kiadásával Beöthy Zsolt, a fordításokéval Heinrich Gusztáv, a levelezés összeállításával pedig Váczi János van megbízva. Nagy Sándor kezdte meg a levelek összeírását, halála után Váczi folytatta, s jókora gyűjteményt szerzett össze. Az éveken át gyűjtött anyag immár akkora, hogy a Kazinczy-bizottság elérkezettnek látta az időt a levelezések kiadására. A levelek szolgálnak útmutatásokkal a munkák kritikai kiadásához is, és a mint a levelezéseknek 1810-ig terjedő része megjelent, hozzá fognak az eredeti és fordított művek kiadásához is. A levelezéseknek most megjelent első kötete 1763—1789-ig terjed. A levelek pontos időrendi sorban következnek egymás után, s a kötetet felvilágosító jegyzetek egészítik ki.

Munkácsy nagy plafond-képe, mely a bécsi műtörténeti muzeumot fogja ékesíteni, Bécsbe érkezett s a mester két tanítványa hozzáfogott bécsi festők segítségével a felállításához. Ekkor sült ki, hogy az óriási kép *kicsi* s köröskörül egy arasznyira puszta marad a fal. — Táviratoztak Munkácsynak, a ki különben is Bécsbe készült, hogy a helyszínén tanulmányozza a kép hatását és azonnal elutazott az osztrák fővárosba. A mint megérkezett, hirtelen egy műtermet rendezett be a történelmi muzeumban, hozzáfogott a hiány pótlásához s ma már e munkával is kész és a képet kifeszítik és a meghívott vendégeknek bemutatják.

Tréfás betűtalány.

ch ch ch ch

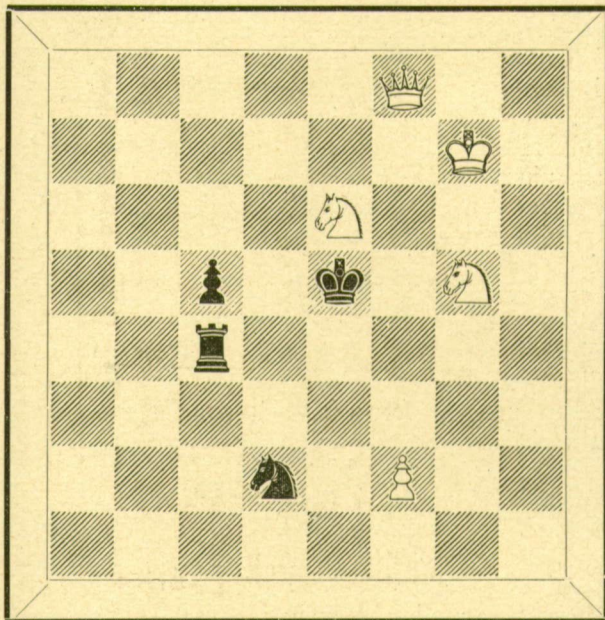
Az előző talányok megfejtését és a megfejtők névsorát jövő számunkban fogjuk közölni.

Sakk.

29. sz. feladvány.

Van Heijcop ten Hamtől Padangban.

Sötét (4).

Világos (5).

Világos indul s a második lépésre matot mond.

A 24. számú feladvány megfejtése:

Világos

Sötét

1. Hg5—c7	Kd4—c5	1.	Kd4—c3
2. He3×f1 m.		2. He3—d1 m.	
1.	Hf1×e3	1.	Kd4—e5
2. Vg1×e3 m.		2. He3×c4 m.	

Heti posta.

Budapest. *Anonymus.* Az utolsó két sort s hihetőleg a szerző nevét is rejtő levélborítékot nagy sajnálatunkra nem bonthatjuk fel. Rendelkezzék vele.

Arad. «*Eldbáj veszedelme*». Pogányúl romantikus név. Az embernek szinte megbicsaklik tőle a nyelve. A versből különben csak az első négy sort olvastuk, a mely így hangzik:

*Csaba meg elnézte, a derék levente,
Mily ragyogó tűzben ég a naplemente,
Biborsugarával aranyozz' a tájat.
S baldok'va hanyallik a hegyek alája.*

A pályázat lejárt s egyéb körülményei felől nem adhatunk felvilágosítást.

Budapest. *F. G.* «*A mai fiatalág*». Nem közölhetjük.

Szentes. Szinte hihetetlen előttünk, hogy komolyan aspirált volna annak a cikknek a lenyomatására. Voltaképen nekünk nincs más kifogásunk ellene, csak az, hogy nem közölhetjük. Kisértse meg egy más tartalmú dolgozattal és meg fog győződni róla, hogy mi az Ön képességeit teljesen méltányoljuk. Azt hisszük, ez magyarázatra nem szorúl.

Zala-Egerszeg. *R. Henrietta.* Köszönjük a megemlékezést. Az aphorismákból majd válogathatunk. Szíves üdvözlét!

R. Gobbi Gizella úrhölgynek. Bármely hónap elsejétől kezdve.

Nem közölhetők: *V. Gy.* «*Remény*», «*Az őszi napsugár*» — *S. Dezső.* «*Egy ajánlat*». — *K. Sándor.* «*Volnék szellő*».

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Kiss József.**

Főmunkatárs: **Justh Zsigmond.**

Fehér selyemkelméket 60 krtól 11 frt 45 krig méterenként — simák vagy mintázottak (180 különböző fajtában) — darab vagy ruhaszámmra bér- és vámmentesen küld HENNEBERG G. (cs. és kir. udvari szállító) gyári raktára Zürichben. Minták rendelkezésre állnak. Levelekre 10 kros bélyeg ragasztandó.